

La fi de la guerra freda i l'efecte de l'11-S en la seguretat del nord-est asiàtic

Naoko Sajima

PID_00154978

Índex

Introducció	5
Objectius	7
1. Conceptes generals	9
1.1. Una Xina emergent	9
1.2. El Japó, en un moment decisiu	15
1.2.1. Després del final de la guerra freda	15
1.2.2. L'efecte dels atemptats del 2001	19
1.3. La presència contínua dels EUA al nord-est de l'Àsia	21
1.3.1. Les forces dels EUA estacionades al Japó	21
1.3.2. Forces dels EUA estacionades a la República de Corea	23
1.4. La península coreana	24
1.4.1. Corea del Nord	25
1.4.2. Corea del Sud	29
2. Punts crítics al nord-est de l'Àsia	32
2.1. L'estret de Taiwan	32
2.2. El problema nuclear de Corea del Nord	34
2.3. Disputes territorials	37
2.3.1. Illes Senkaku	37
2.3.2. Illes Spratly	42
2.3.3. Takeshima	44
Resum	50
Apèndix	51
Bibliografia	57

Introducció

El nord-est de l'Àsia és una regió que està experimentant un període de grans transformacions. Alguns afirmen que les forces de la globalització i la interdependència econòmica animaran totes aquestes nacions a superar els seus conflictes, però n'hi ha d'altres que assenyalen que, a diferència d'Europa, de moment no caldran els grans canvis en qüestions de seguretat i que els antics problemes de drets territorials i de reunificació coreana –encara pendents– continuaran arrossegant-se a la regió. Com veurem en els propers mòduls, aquests arguments són en part una conseqüència del final de la guerra freda, però també hi ha factors socioculturals no menys importants.

En efecte, aquesta regió és d'una gran diversitat política, econòmica, ètnica i religiosa, i això ha estat l'origen de molts conflictes entre països. Els factors socioculturals i el comportament estratègic en la comunitat internacional estan relacionats. Les nacions del nord-est de l'Àsia s'han comportat segons les seves identitats nacionals i històriques, tal com les han percebudes els mateixos líders i ciutadans. L'estabilitat sociopolítica dels estats s'ha basat sovint en l'èxit que han tingut a l'hora d'adaptar-se als canvis sense perdre les seves identitats i els seus valors distintius i sòlids. Tots ells han conservat una "cultura estratègica" nacional característica. Tal com hem vist en els mòduls anteriors, ho han fet per tal de construir i perpetuar la unitat i la lleialtat nacionals, de la mateixa manera que la unitat sociocultural ha servit per preservar la seva base de poder polític. En definitiva, han aconseguit generar confiança en la població tot infontent un sentiment d'identitat nacional.

No obstant això, no hi ha cap cultura nacional que sigui totalment "pura"; totes han patit la penetració de forces externes en diferents graus. Així, doncs, existeixen diversos símbols, mites i costums que han contribuït a formar una imatge pròpia de cada nació, ja sia quan s'han sentit amenaçades o bé quan han vist l'oportunitat d'avançar en el seu interès estratègic a costa d'altres a les quals han considerat com a enemigues. Han potenciat aquesta imatge pròpia de la nació amb la finalitat de propagar la idea de comunitat o d'unió i justificar així la legitimitat de l'estat a l'hora d'iniciar una guerra o promoure els interessos nacionals. Aquesta diversitat d'enfocaments demostra un desig comú d'establir i reforçar la legitimitat de l'estat davant els reptes tant interns com externs.

Aquestes nacions fan servir contínuament les seves forces internes per als seus propis objectius, la qual cosa planteja un repte: com dissenyar i implantar polítiques que garanteixin la seguretat a la regió tenint en compte aquestes forces.

Bibliografia recomanada

Vegeu el concepte dels estudis culturals estratègics a:
K. Booth; R. Trood (eds.)
(1999). *Strategic Cultures in the Asia-Pacific Region*.
Londres: MacMillan Press.

Aquest repte serà clau per a poder continuar amb el desenvolupament pacífic de la regió.

D'altra banda, encara queden pendents diverses qüestions històriques a la zona que compliquen la situació geoestratègica. La primera és la **tradicció** indígena. La **cultura estratègica** tradicional es defineix en gran part segons qui la interpreti per a aconseguir els seus objectius.

La segona qüestió històrica és el llegat del **període colonial o semicolonial**. Un segle de subjugació xinesa a la dominació eurojaponesa ha convertit la Xina moderna en un país armat i amb un sentiment cada cop més nacionalista, mentre que el Japó, per la seva banda, encara no ha trobat la manera de curar les sensibilitats dels seus veïns per la seva colonització i les seves activitats en temps de guerra. La tercera qüestió és la **guerra freda**, qüestió que hem vist anteriorment.

Confuci i Estat

Per exemple, les màximes legals tradicionals xineses són perfectament aplicables en l'actualitat. Els preceptes confucians d'ordre i estabilitat semblen sovint compatibles amb la perpetuació de les dinasties i dels governs moderns d'aquesta regió.

Cultura estratègica

Per *cultura estratègica* entenem aquelles pràctiques o idees que d'alguna manera condicionen, en un entorn geopolític determinat, l'ús de la força per part d'un estat.

Objectius

L'estudi d'aquest mòdul us ajudarà a assolir els objectius següents:

- 1.** Analitzar els principals canvis produïts a la regió de l'Àsia oriental en el nou ordre de postguerra freda.
- 2.** Descobrir quines són les noves amenaces a la seguretat de l'Àsia oriental en el període de postguerra freda.
- 3.** Esbossar a grans trets quin ha estat el comportament de les principals potències de la zona, la Xina, el Japó, Corea del Sud, Corea del Nord i els EUA.
- 4.** Conèixer quin impacte va tenir l'11-S en la seguretat de la zona.

1. Conceptes generals

La situació de la seguretat del nord-est asiàtic al segle XXI va lligada a diverses i complexes “cultures estratègiques”. Tot i l'aparició d'un nou equilibri de poder regional, alhora també hi ha un fort buit de lideratge; és per això que existeixen diferents candidats a liderar la zona.

Països que integren el nord-est de l'Àsia

Entenem per nord-est asiàtic la Xina continental, el Japó, Corea del Nord, Corea del Sud i Taiwan.

1.1. Una Xina emergent

La Xina és el país amb més població del món i té un vast territori envoltat per 14 països. Té molts quilòmetres de frontera i de costes banyades per l'oceà Pacífic, a més d'incloure diverses ètnies, religions i idiomes. La majoria de les minories es troben a les zones frontereres, sovint compartint el mateix grup ètnic que les poblacions de l'altra banda de la frontera. A més, la Xina i la seva llarga història han donat forma i han mantingut una cultura i una civilització orgullosa de la seva història singular. De manera especial, ens referim a les experiències de semicolonització després del segle XIX, que han vertebrat el desig d'una nació forta i han atiat el foc del seu nacionalisme. Des de la declaració d'independència l'any 1949, la Xina moderna, oficialment la República Popular de la Xina (RPX), ha mantingut un estat amb un règim comunista i ha pretès construir un estat socialista modern sota el lideratge del Partit Comunista Xinès. Des de mitjan anys 1980, però, el país ha augmentat considerablement el comerç internacional, ha anat atraient cada vegada més inversions estrangeres i, més recentment, l'economia ha crescut d'una manera constant i espectacular.

Actualitat mediàtica a la Xina

En els darrers temps, l'atenció internacional s'ha centrat en qüestions com ara el terratrèmol de maig del 2008, que va provocar molts danys a la província de Sichuan, o els Jocs Olímpics de Beijing que es van celebrar a l'agost.

Malgrat tot això, l'RPX s'enfronta a diversos obstacles interns, un dels quals és el gran problema polític de la corrupció central i local del Partit Comunista. A més a més, el ràpid creixement econòmic està fent paleses qüestions com ara les diferències econòmiques entre els habitants de les ciutats i la contaminació mediambiental, que augmenten la disparitat entre les zones urbanes i rurals i les de la costa i l'interior. Al mateix temps, també es preveuen alguns problemes provocats per l'envelliment ràpid de la població i amb les minories ètniques, com per exemple els enfrontaments del març del 2008 entre tibetans i les autoritats a la Regió Autònoma del Tibet. Malgrat que l'objectiu de la Xina és assegurar el desenvolupament econòmic per a mantenir l'estabilitat nacional, l'estabilitat en l'entorn internacional és de vital importància per a la nació, especialment perquè depèn del comerç i del subministrament energètic exterior per optar a aquest desenvolupament. Per això, ha de vetllar pels seus vincles amb els altres actors del sistema, incloent-hi les grans potències.

Responsible stakeholder

El terme *responsible stakeholder* apareix en diversos documents del govern dels EUA després que el subsecretari d'estat Robert B. Zoellick l'utilitzés en un discurs a Nova York el mes de setembre del 2005. *The National Security Strategy*, publicada el març del 2006, afirma que, “Com que la Xina s'està convertint en un actor global, cal que actuï com una part interessada responsable que assumeixi les seves obligacions i treballi amb els EUA i altres actors per promoure el sistema internacional que ha permès el seu èxit. Ha de fer respectar les normes internacionals que han ajudat a la Xina a sortir d'un segle de penúries econòmiques, ha d'assumir els estàndards econòmics i polítics que acompanyen aquest sistema de normes i ha de contribuir a l'estabilitat i la seguretat internacionals treballant amb els EUA i les altres grans potències”.

No obstant això, també hi ha diversos problemes destacats, com són els drets humans, la proliferació d'armes de destrucció massiva, la qüestió de Taiwan i els problemes comercials. Els EUA prefereixen millorar la comprensió mútua amb l'RPX i evitar els conflictes mantenint la dissuasió a la regió de l'Àsia-Pacífic. L'RPX, per la seva banda, sembla desconfiar de la inclinació dels EUA cap a la **unipolarització**.

Des de l'any 1989, quan va acabar l'enfrontament entre l'RPX i l'URSS, els dos països han anat aprofundint les seves relacions i a mitjan anys 1990 aquests vincles van culminar en "l'associació estratègica" entre l'RPX i Rússia. L'any 2001 es va tancar el Tractat de Bon Veïnatge i Cooperació Amistosa entre l'RPX i Rússia i l'any 2004 es va posar fi a l'antiga qüestió de la demarcació de fronteres entre els dos països, que en el seu moment havia arribat a provocar un enfrontament militar. Els dos països són molt conscients que fomentaran la **multipolaritat** en el sistema internacional. En l'aspecte militar, des dels anys noranta Rússia ha estat el proveïdor principal d'armes a l'RPX, la qual ha pogut aprendre mètodes operatius de les armes russes i doctrines militars operatives mitjançant intercanvis militars i exercicis conjunts. A més, tots dos països s'estan presentant com a abanderats del món multipolar que volen instaurar.

L'RPX considera les relacions amb Corea del Nord (RPDC: República Popular Democràtica de Corea) com una **amistat tradicional**, i l'RPDC sembla dependre molt del seu veí per al subministrament de bona part dels aliments i l'energia que necessita el país. Tanmateix, el 2006 l'RPX va donar suport a la Resolució 1695 del Consell de Seguretat de l'ONU, que condemnava el llançament de míssils balístics per part de l'RPDC l'any 2006, i la Resolució 1718, que imposava sancions a l'RPDC en relació amb les proves nuclears del país. A més, l'RPX ha tingut un paper actiu amb la seva presidència a les converses a sis bandes que han tingut lloc a Beijing des del 2003 i amb els seus esforços proactius i constants per arribar a solucionar el problema nuclear.

Quant a les relacions amb els països del sud-est de l'Àsia, l'RPX va preferir en el passat la diplomàcia bilateral més que les activitats multilaterals, però des de mitjan anys 1990 també s'està implicant activament en estructures multilaterals com l'ASEAN més 1 (RPX), l'ASEAN més 3 i l'ARF (Fòrum Regional de l'ASEAN). Amb aquests fòrums diplomàtics, l'RPX va estenent la cooperació econòmica i cultural amb els països de l'ASEAN i també promou la cooperació en el sector de la seguretat.

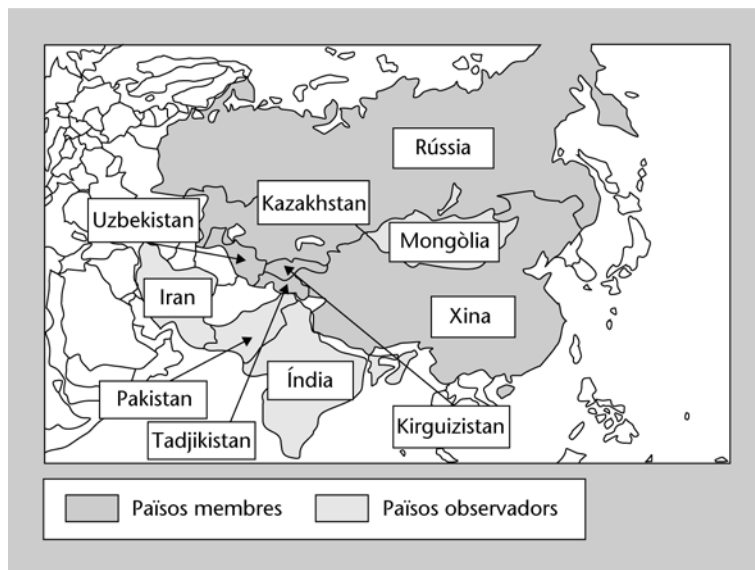
D'altra banda, l'RPX ha mostrat una gran preocupació per l'estabilitat política i la situació de la seguretat a l'Àsia central, que es podria veure afectada pel terrorisme provocat pels extremistes islàmics. Un dels punts més conflictius és la regió autònoma de Xinjiang, província occidental de l'RPX que comparteix fronteres amb tres països de l'Àsia central (Kazakhstan, Kirguizistan i Tadjikistan) i que té minories ètniques uigur establertes a tots dos costats de la frontera. Aquesta situació ha motivat el compromís de la Xina a l'Organització per a la Cooperació de Shanghai (SCO), establerta el juny del 2001.

 Trobareu més detalls de la presència militar dissuasòria dels EUA al subapartat 4 d'aquesta unitat.

Suport militar

L'RPX també reforça les seves relacions a través de l'ajuda militar, com per exemple el subministrament d'equips d'enginyeria militar a les Filipines i patrulleres a Cambodja.

Països membres i països observadors de l'SCO

Font: Ministeri de Defensa (2008). *Defense of Japan 2008*. Tòquio: Inter Group, pàg. 46

L'RPX continua tenint una relació hostil amb l'Índia a causa de problemes com el conflicte de fronteres i, no obstant això, tradicionalment ha mantingut bones relacions amb el Pakistan, que també mostra les mateixes reserves cap a l'Índia. Aquest lligam també arriba a la cooperació en el sector militar, per exemple amb l'exportació d'armes i la transferència de tecnologies militars. Tanmateix, durant els últims anys, Beijing s'ha compromès a millorar les relacions amb l'Índia i alhora a mantenir un cert equilibri amb el Pakistan. Amb visites mútues dels líders respectius, l'RPX veu els vincles amb l'Índia com una **associació estratègica**. El foment de les relacions amb el subcontinent es pot atribuir a l'actitud de donar importància al creixement econòmic de la Xina i l'Índia, i també pot ser una resposta a la maniobra de reforçament de les relacions entre els EUA i aquest darrer país. Pel que fa als intercanvis militars, l'RPX realitza recerca naval i exercicis de rescat conjunts amb el Pakistan i l'Índia des de l'any 2003. El desembre del 2007, a la província xinesa de Yunnan, va tenir lloc el primer exercici conjunt antiterrorista per part de tots dos exèrcits des del conflicte fronterer del 1962 entre l'Índia i la Xina.

El comerç entre l'RPX i els països de la UE ha crescut considerablement durant aquests últims anys. Per a la Xina continental, la UE és ara un soci tan important com el Japó o els EUA, especialment en el sector econòmic. El gegant asiàtic, a través d'aquestes oportunitats diplomàtiques, demana enèrgicament als països de la UE que aixequin el seu embargament armamentístic contra el país, que va ser imposat a l'RPX arran dels incidents de la plaça de Tiananmen l'any 1989. Tot i que alguns països de la UE han expressat que estan disposats a aixecar l'embargament, el Japó ha anunciat la seva negativa. Els països membres de la UE tenen unes tecnologies més avançades que l'RPX o Rússia, que exporta armes a l'Imperi del Centre. Per tant, si s'aixequés l'embargament armamentístic de la UE sobre l'RPX, és possible que es transferissin a l'RPX les armes i les tecnologies militars dels països de la UE, i que aquestes tecnologies s'utilitzessin com a moneda de canvi per aconseguir la posició de força en les transaccions armamentístiques amb Rússia.

A més, l'RPX afirma que donarà suport sistemàticament a les Operacions de Manteniment de la Pau de l'ONU i que hi participarà activament; segons el llibre blanc *Defensa nacional de l'RPX de l'any 2006*, el país ha enviat un total de 5.915 militars per participar en les operacions de manteniment de la pau de l'ONU. Al seu torn, la Xina també s'ha implicat en operacions internacionals d'auxili a víctimes de catàstrofes, com per exemple la participació en l'ajuda internacional per realitzar activitats d'auxili a la zona devastada pel tsunami de l'oceà Índic de finals de l'any 2004. Aquesta actitud proactiva de l'RPX, però, sembla que està relacionada amb l'objectiu de reforçar les relacions amb la regió, en la qual es duen a terme les operacions de manteniment de la pau (OMP). L'RPX ha subministrat armes a països en vies de desenvolupament de l'Àsia i de l'Àfrica, com ara armes lleugeres, tancs i avions, els receptors principals de les quals són l'Iran, el Pakistan, Bangla Desh, Tailàndia i Myanmar; pel que fa a l'Àfrica, els principals països receptors són la República Democràtica del Congo, Namíbia i Zimbabwe. S'ha afirmat que l'RPX subministra armes a països amb manca de democràcia i on es respecten poc els drets humans, tal com es pot veure a la taula següent.

Operacions de manteniment de la pau de l'ONU per part del personal enviat per la Xina

		Soldats	Policies	Observadors militars
MINURSO	Missió de les Nacions Unides per al Referèndum del Sàhara Occidental	0	0	14
MINUSTAH	Missió d'Estabilització de les Nacions Unides a Haití	0	134	0
MONUC	Missió de les Nacions Unides a la República Democràtica del Congo	218	0	16
UNAMID	Operació Híbrida de la Unió Africana i les Nacions Unides a Darfur	147	0	0
UNIFIL	Força Provisional de les Nacions Unides al Líban	343	0	0
UNMEE	Missió de les Nacions Unides a Etiòpia i Eritrea	0	0	2
UNMIK	Missió de les Nacions Unides a Kosovo	0	18	0
UNMIL	Missió de les Nacions Unides a Libèria	566	10	5
UNMIS	Missió de les Nacions Unides al Sudan	444	8	14
UNMIT	Missió integrada de las Nacions Unides a Timor Oriental	0	23	2
UNOCI	Operació de les Nacions Unides a Costa d'Ivori	0	0	13
UNTSO	Organització de les Nacions Unides per a la Supervisió de la Treva	0	0	4
Total (persones):		1.981	193	70

Nota: conforme a l'ONU

Font: Ministeri de Defensa (2008). *Defense of Japan 2008*. Tòquio: Inter Group, pàg. 48

Després de l'adopció de les quatre línies de modernització (decisió que tenia com a finalitat promoure la modernització de l'agricultura, la indústria, la defensa nacional i la ciència i la tecnologia, aprovada en la Tercera Sessió Plenària de l'11è. Comitè Central del Partit Comunista de la Xina, reunit l'any 1978), s'ha fomentat la modernització del seu poder militar sota la curiosa idea de prioritzar el desenvolupament econòmic del país per a, més endavant, invertir-ne els beneficis en el sector militar. Aquest impuls inicial per a modernitzar les forces militars xineses era motivat únicament per una raó: el nivell tècnic militar era comparativament inferior al d'altres països

No obstant això, a partir de la dècada del 1990, la Xina ha promogut enèrgicament una "revolució en els afers militars amb característiques xineses", amb la fi-

nalitat de fomentar les tecnologies de la informació en el camp militar i estar a l'avantguarda, després de l'èxit de la informàtica en conflictes com ara les guerres del Golf, Kosovo i l'Iraq.

L'RPX vol donar la prioritat màxima a gestionar el problema de Taiwan i, més específicament, a adquirir la capacitat d'impedir la independència i el suport militar estranger de Taiwan; pel que fa a un objectiu més a llarg termini, l'RPX persegueix l'objectiu estratègic de construir unes forces armades informatitzades capaces de guanyar les guerres informatitzades de mitjan segle XXI. L'RPX sembla voler desenvolupar una força militar i millorar alhora la força nacional, ja que tot plegat està d'acord amb el pla de desenvolupament per a tot el país, tot i que bona part dels equips utilitzats per l'Exèrcit Popular d'Alliberament (EPA) segueixen essent antiquats. L'RPX ha reduït el nombre del personal militar, bàsicament a l'exèrcit, i ha modernitzat els equips de totes les forces armades, especialment les forces de la marina i de l'aire, així com les capacitats nuclears i de míssils. De la mateixa manera, treballa per millorar les capacitats, operatives conjuntes entre serveis i armes, per dur a terme exercicis pràctics, per a cultivar i adquirir recursos humans altament competents, per administrar les operacions d'una força tecnològicament avançada i informatitzada i per optimitzar les bases de la indústria nacional de la defensa.

Nogenysmenys, sovint s'acusa la Xina de no revelar de forma clara la seva visió de futur. En general, podem dir que no tenim informació sobre la possessió d'equips específics, sobre objectius de proveïment o proveïments passats, sobre l'organització i el desplegament de les seves unitats més importants, sobre registres de les operacions i exercicis militars principals ni sobre el desglossament detallat del pressupost de defensa nacional. A més, els sis últims llibres blancs no han millorat gaire la seva transparència.

Segons alguns experts japonesos, aquesta ocultació de la informació per part del Govern xinès pot generar desconfiança i donar lloc a malentesos i càlculs erronis per part d'altres, alhora que posa en perill l'estabilitat a la regió.

Opacitat informativa

Per exemple, encara no s'ha revelat el perquè de la violació de la llei internacional el mes de novembre del 2004, quan un submarí nuclear xinès es va submergir en aigües territorials japoneses. També cal destacar que, el gener del 2007, quan l'RPX va dur a terme una prova d'armes antisatèl·lit, molts van expressar la seva preocupació en relació amb l'ús segur de l'espai i la seguretat nacional i van exigir a l'RPX que donés explicacions sobre la prova esmentada i sobre les intencions del país.

Per tot això es creu que el pressupost de defensa anunciat per l'RPX és només una part de tota la despesa militar real. Les xifres oficials de despesa en defensa no inclouen alguns costos de proveïment d'equips ni la despesa en recerca i desenvolupament. Malgrat tot, el pressupost oficial per a la defensa nacional de l'RPX s'ha multiplicat per 19 els últims 20 anys.

Una de les lectures que es desprenen del gràfic següent és que la Xina aporta recursos per millorar la seva capacitat defensiva, sempre que això no obstaculitzi el seu desenvolupament econòmic.

Enllaç recomanat

L'RPX va publicar un llibre blanc sobre la defensa titulat *PRC's National Defense in 1998* (Defensa Nacional de la RPX de l'any 1998), que des de llavors s'ha anat publicant cada dos anys. L'últim és *China's National Defense in 2008*, publicat el gener del 2009: http://www.gov.cn/english/official/2009-01/20/content_1210227.htm.

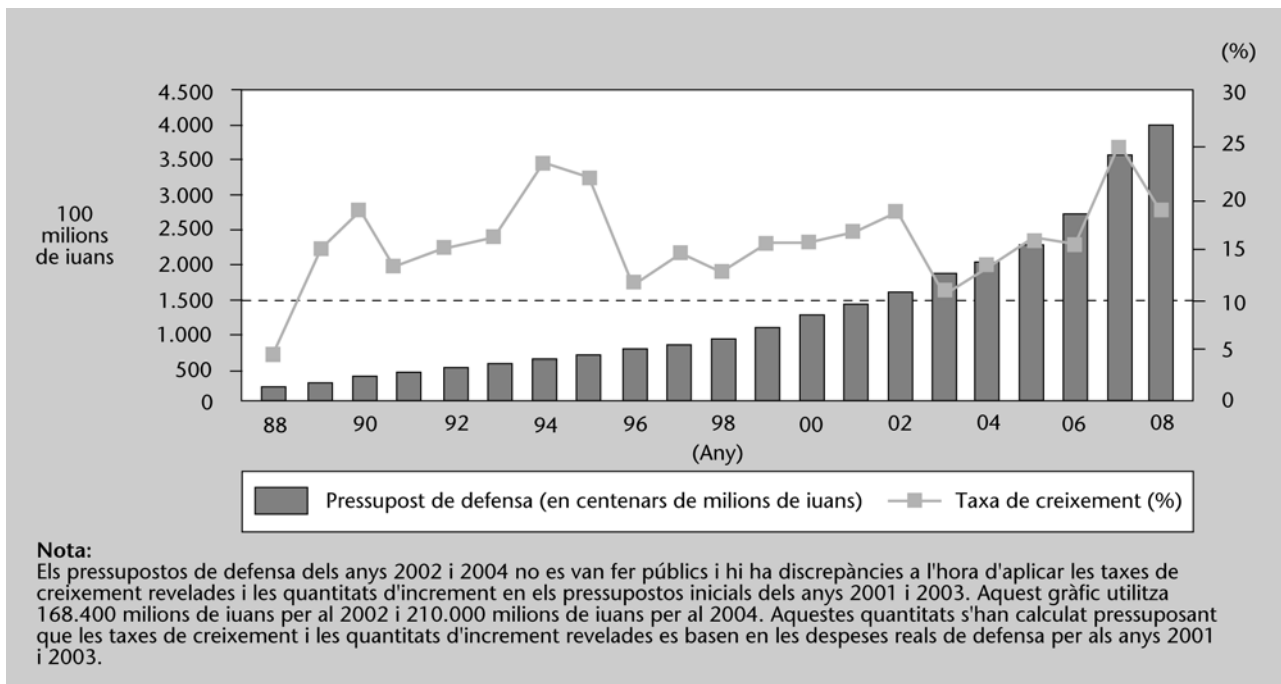
Despesa nacional en defensa

Quant al desglossament de la despesa de defensa nacional, la Xina es va limitar a anunciar l'import total i els objectius generals per a les tres categories: despeses de personal, costos de manteniment per a les operacions i despesa en equips. A més a més, pel que fa a l'informe de les Nacions Unides sobre Despeses Militars tramès per l'RPX l'any 2007, aquest no incloïa els detalls sobre el desglossament de la despesa militar en el format estàndard que fan servir moltes nacions democràtiques.

Increment de la despesa militar

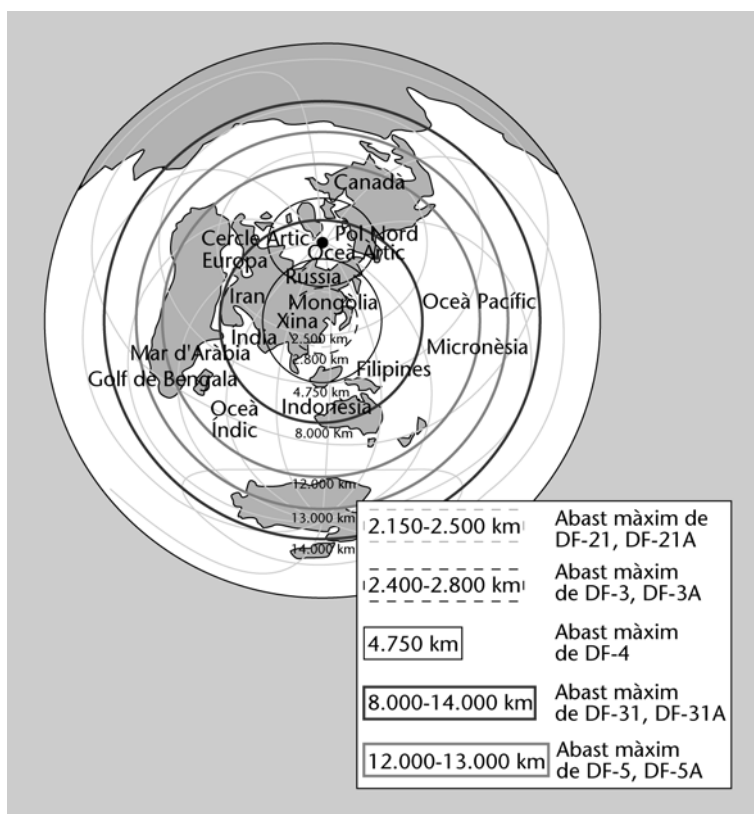
La taxa de creixement del pressupost de defensa nacional anunciat per la Xina és una taxa comparativa de la despesa real de l'any anterior amb el pressupost inicial de l'any. En comparar el pressupost inicial del 2007 amb el pressupost inicial del 2008, la taxa de creixement arriba aproximadament al 18,0%. La simple conversió de la despesa de defensa nacional a divises estrangeres aplicant els tipus de canvi del mercat no sempre reflecteix el valor de manera exacta tenint en compte el nivell dels preus del país. Tanmateix, si el pressupost de defensa nacional de la Xina per a l'any fiscal 2008 es converteix a iens aplicant el tipus 1 iuan = 15 iens, l'import és equivalent a aproximadament 6.149,1 milers de milions de iens (Ministeri de Defensa [2008]. *Defense of Japan 2008*. Tòquio: Inter Group, pàg. 97).

Canvis en el pressupost de defensa oficial de la Xina

Font: Ministeri de Defensa (2008). *Defense of Japan 2008*. Tòquio: Inter Group, pàg. 50

Abast dels míssils balístics des de la Xina

Fuente: Ministeri de Defensa (2008). *Defense of Japan 2008*. Tòquio: Inter Group, pàg. 53

En resum, la Xina està creixent de manera constant, bo i esdevenint una potència econòmica i política de la regió que atrau l'atenció del sector militar i d'uns altres països de la zona. Per tant, cada cop és més important per a Beijing millorar la transparència del seu poder militar i la seva política en matèria de defensa nacional per a eliminar la incertesa que desperta en uns altres països.

1.2. El Japó, en un moment decisiu

Des de l'època en què el Japó intentava realitzar un canvi dràstic en el pensament estratègic al final de la Segona Guerra Mundial, l'actitud diplomàtica i de seguretat d'aquest país ha evolucionat molt i ha intentat posar fi a l'anomalia patida després de la guerra.

Al final dels anys 2000, el Japó es trobava en un moment decisiu i en un període de transformació.

Més enllà de la primera experiència de vergonya nacional com és una rendició incondicional, els japonesos que van sobreviure a la guerra van tractar d'emprendre un renaixement per construir un país pacífic i democràtic en el si de les nacions capitalistes. El nou Japó va partir de la base de la negació dels valors fonamentals que havien donat forma a les polítiques d'abans i durant la guerra i va intentar crear una nació basada en valors democràtics. Aquest nou Japó també va ser remodelat considerablement pels guanyadors de la guerra, principalment sota la direcció del general Douglas MacArthur, comandant en cap de les forces aliades (CCFA), i sota l'autoritat ocupadora del quarter general de les potències aliades (QG).

Com hem vist en el mòdul anterior, la prioritat del país era la reconstrucció nacional: en primer lloc, alimentar la població, i després, millorar el nivell de vida i finalment incrementar la capacitat econòmica. El Japó ho va poder fer gràcies a l'estabilitat internacional general del període de la guerra freda, i també ajudat per l'aliança amb els EUA. El territori nipó era considerat una "àncora" del món lliure a la zona de l'oest del Pacífic.

El final de la guerra freda va comportar canvis radicals en l'entorn de seguretat del Japó i els esforços continuats de lluita internacional contra el terrorisme després de l'11 de setembre del 2001 han animat els japonesos a reformular les prioritats estratègiques.

1.2.1. Després del final de la guerra freda

Com s'estudiarà més endavant en el mòdul "Anàlisi de la política exterior japonesa contemporània", el final de la guerra freda ha comportat uns canvis radicals en l'entorn de seguretat del Japó, per la qual cosa el país ha hagut de reformular les polítiques de seguretat. El primer trastorn es va produir quan va esclatar la crisi del Golf de l'any 1991. El Japó no va poder respondre a la crisi igual que ho van fer altres membres de la comunitat internacional participant en el destacament especial multinacional. En conseqüència, tot i que el Japó va aportar tretze mil milions de dòlars a la guerra, aquesta nació no estava entre els noms dels països als quals el govern de Kuwait va donar les gràcies després de la crisi. Al Japó, la percepció generalitzada era que el prestigi del país se n'havia ressentit greument.

Lectura recomanada

Per trobar unes descripcions més generals de les cultures estratègiques del Japó fins a l'actualitat, vegeu:

N. Sajima (1999). "Japan's Strategic Culture at a Crossroads". A: K. Booth; R. Trood (eds.) *Strategic Cultures in the Asia-Pacific Region* (pàg. 69-91). Londres: MacMillan Press Ltd.

Lectura recomanada

El Japó i Austràlia van ser considerats conjuntament com els pilars nord i sud dels EUA, respectivament. Quant a la relació de seguretat entre aquests, vegeu: **Diversos autors** (2006). "Japanese security perceptions of Australia". A: B. Williams; A. Newman (eds.). *Japan, Australia and Asia-Pacific Security* (pàg. 47-69). Londres i Nova York: Routledge, Taylor & Francis Group.

Lectura recomanada

En trobareu més informació a: **Ozawa I.** (1993). *Blue Print for a New Japan: The rethinking of a Nation* (pàg. 36-39). Tòquio: Kodansha International.

A mesura que els japonesos s'adonaven que les idees i els mitjans que havien adoptat per perseguir els seus interessos internacionals de la guerra freda ja no satisfien les expectatives de la comunitat internacional, l'abril del 1991, sense vacil·lacions, el govern va decidir enviar els vaixells a realitzar activitats de pesamines al golf Pèrsic. A partir d'aleshores, el país asiàtic va començar a buscar les seves pròpies funcions de seguretat dintre del nou entorn internacional. En intentar crear noves missions afins a la seva "constitució pacífica", el Japó va reconèixer que necessitaria adaptar-se més a les normes internacionals.

A més, el final de la guerra freda va comportar un canvi radical en la política interior japonesa. L'any 1993 va acabar el període de dominació d'un únic partit i els governs de coalició van passar a ser una cosa habitual en la política nipona. Simultàniament, algunes qüestions de defensa van adquirir una importància més gran en l'agenda política del país: les sospites sobre les ambicions nuclears de l'RPDC, una revisió de l'NDPO del 1976, la revitalització de l'aliança entre el Japó i els EUA i la participació nipona en destacaments especials multinacionals al Golf eren alguns dels més destacats. Aquests afers van empènyer els japonesos a considerar amb més deteniment la seva seguretat dintre de les seves prioritats polítiques. Les quals havien tingut una importància considerable per a la successió de governs de coalició que havien intentat dur a terme diverses revisions de la política de defensa del Japó des del començament del 1990.

Tanmateix, com que l'article 9 de la Constitució s'havia interpretat (i encara s'interpreta actualment) com una restricció per a la capacitat militar del Japó, la política del govern es va continuar desenvolupant sobre la base de la concentració de les capacitats de les forces en operacions d'autodefensa territorial. Una de les seves conseqüències era la restricció de la capacitat del Japó per a participar en activitats col·lectives de seguretat com les que autoritzava l'ONU. Per a això, el Japó necessitava una reforma si desitjava ser tractat conforme a la seva enorme contribució als pressupostos de l'ONU i obtenir un seient permanent al Consell de Seguretat de les Nacions Unides.

Un dels avenços principals dels anys noranta va ser la decisió del Japó d'enviar SDF a l'estranger per a participar en operacions de manteniment de la pau de l'ONU (OMP). Aquesta mesura es va prendre d'acord amb la Llei de cooperació per a la pau internacional (LCPI), que es va promulgar l'any 1992 com un dels fruits de les discussions nacionals després de la guerra del Golf del 1991. L'LCPI va institucionalitzar la capacitat del Japó per a enviar les SDF amb finalitats de manteniment de la pau sota els auspicis de l'ONU; posteriorment, el Japó ha enviat soldats de les SDF a Cambodja, Moçambic, el Zaire i Timor Oriental, com veurem en el mòdul següent.

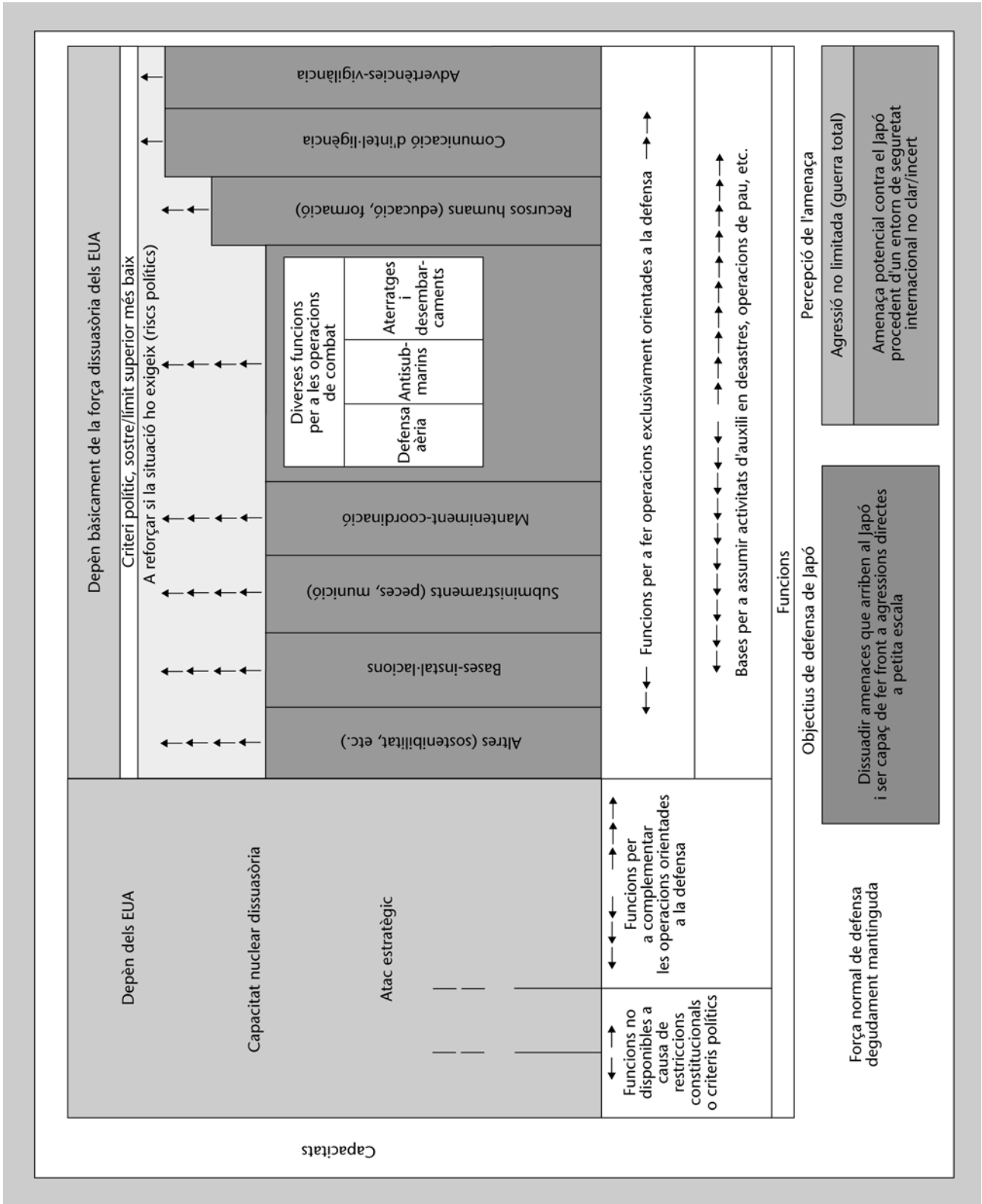
D'altra banda, s'han fet alguns progressos en aquest àmbit. El desembre del 1995, el nou NDPO (1995) va permetre unes operacions més "flexibles" per a les SDF. Tot i que es dubtava si calia modificar tot el que es refereix al concepte de seguretat col·lectiva i a l'ampliació de la seva capacitat, es va considerar que es limitaria la capacitat de les activitats internacionals a una capacitat d'autodefensa de *facto*. Tot i que l'NDPO del 1995 destacava la importància de la contribució internacio-

Revisant les polítiques de defensa

Una d'elles va ser *The Modality of the Security and Defence Capability of Japan: The Out Look for the 21st Century* (Advisory Group on Defence Issues, agost del 1994).

nal per part de les SDF, el terme *flexible* en l'NDPO del 1995 significava que s'havia de fer més amb menys forces. El diagrama següent mostra el concepte de la capacitat de les SDF definit per l'NDPO del 1995.

Potencial de defensa que cal mantenir de manera constant en temps de pau (diagrama conceptual de l'NDPO del 1995)

En realitat, a diferència d'Europa i fins i tot d'altres parts de la regió Àsia-Pacífic, durant els anys 1990 les tensions encara eren molt vives al nord-est de l'Àsia. Les forces russes de l'Extrem Orient encara posseïen una capacitat militar enorme. Aquestes incloïen les armes que Rússia va traslladar de l'oest dels Urals i altres reubicades des de l'Europa de l'Est després de l'entrada en vigor del tractat de les Forces Armades Convencionals a Europa (FACE). Les forces russes es trobaven en reconstrucció, però tant l'Agència de Defensa Japonesa com el Pentàgon van observar que les tendències militars futures podien ser incertes. A la península de Corea la tensió també havia augmentat a causa de les sospites de desenvolupament d'armes nuclears per part de l'RDPC i de les seves activitats de recerca i desenvolupament per a ampliar l'abast d'un míssil terra-terra, el *Nodong*.

Així, doncs, després d'un llarg període de debat, al començament del 1995 els EUA van declarar que la presència de les seves forces a la regió, compostes per uns 100.000 soldats, es mantindria fins al començament del segle XXI. Una vegada ho va acceptar, el govern japonès va decidir continuar assumint les despeses de l'estacionament de les forces dels EUA per tal d'augmentar la fiabilitat del Tractat de seguretat entre el Japó i els EUA. Llavors, el mes d'abril del 1996, es va signar a la cimera de Tòquio la Declaració conjunta de seguretat del Japó i els EUA, que mostrava la direcció de la cooperació bilateral per al segle XXI.

D'altra banda, el 17 de gener del 1995 es va produir el gran terratrèmol de Hanshin-Awaji. El nombre d'equips de les SDF d'auxili a les víctimes enviats fins al 27 d'abril va ser el més gran del Japó des de l'establiment de les SDF i van ser de gran ajuda per a la població. Després del terratrèmol, el 20 de març es va produir l'atac terrorista amb gas sarín al metro de Tòquio. Les operacions de rescat que van dur a terme els equips de les SDF van durar fins al 23 de març. Aquesta sèrie d'actuacions dins el territori nacional van generar entre els japonesos una sensació d'ús pràctic de les SDF.

Simultàniament, des del començament dels anys 1990, les SDF no solament van prendre part en activitats de cooperació per la pau internacional, sinó també en diàlegs de seguretat i intercanvis de defensa, que incloïen la formació bilateral i multilateral. Aquests esforços pretenien generar confiança i establir relacions de cooperació amb la comunitat internacional. L'augment de les activitats d'ajuda humanitària en zones amb catàstrofes naturals, tant nacionals com internacionals, com ara les d'Hondures el 1998, Turquia el 1999, les muntanyes Usu i Miya-ke el 2000 i l'Índia el 2001, va fomentar el treball conjunt de les tres forces d'autodefensa.

No obstant això, quan el 23 de març del 1999 es va descobrir un vaixell espia prop de la península de Noto i l'aleshores primer ministre Obuchi Keizō va ordenar les primeres operacions de seguretat marítima de la història, els japonesos es van adonar de l'enorme debilitat de la defensa del Japó. Poc temps després, l'1 de març del 2001 entrava en vigor la Llei operativa d'inspecció de vaixells. En resum, es pot dir que a mitjan anys 1990 la imatge de les SDF havia millorat molt i les expectatives per al seu ús internacional i nacional havien augmentat també entre l'opinió pública. Tanmateix, entre els principals grups

Lectura recomanada

Per a obtenir-ne més informació, podeu consultar la següent referència:

Agència de Defensa del Japó (1994). *Defense of Japan 1994* (pàg. 34-57). Tòquio: Inter Group.

Un nou ministeri

El gener del 2007, l'ADJ va passar a l'estatus de ministeri.

Lectura recomanada

Per a més informació, podeu consultar el següent document:

Departament de Defensa dels EUA, Oficina d'Afers de Seguretat Internacional. *United States Security Strategy for the East Asia-Pacific Region*. Washington, DC: US Government Printing Office, febrer del 1995), pàg. 32.

L'exèrcit nord-americà al Japó

El cost de tenir les tropes dels EUA a Japó havia estat sempre superior als 5 mil milions de dòlars EUA, la qual cosa suposava per terme mitjà l'11 per cent del pressupost total d'autodefensa del Japó.

Acords amb altres països

L'acord entre Japó i Rússia sobre la prevenció d'accidents marítims signat el 13 d'octubre de 1993 va ser un dels resultats d'alguns esforços bilaterals. Multilateralment, el desembre de 1994 es va celebrar el primer Seminari de Seguretat de la zona Àsia-Pacífic sota els auspicis de l'Institut Nacional per als Estudis de Defensa (INED), ADJ.

polítics del Japó hi havia encara molta indecisió sobre quina política de seguretat seguir; a més a més, el Japó s'ha hagut d'enfrontar a una recessió econòmica durant els anys 1990, per la qual cosa els plans de millora de la defensa s'han vist ajornats.

1.2.2. L'efecte dels atemptats del 2001

Després dels grans atemptats terroristes contra els EUA de l'11 de setembre del 2001, el Japó, governat llavors pel primer ministre Koizumi Jun'ichirō, va desplegar les Forces Marítimes d'Autodefensa a l'oceà Índic per donar suport a les operacions dels EUA i britàniques a l'Afganistan. El govern de Koizumi va fer costat a la lluita dels EUA contra el terrorisme quan el desembre del 2001 aquest va esmenar la Llei de cooperació per a la pau internacional per eliminar la suspensió de la participació de les SDF en les operacions de manteniment de la pau. A més, tot i que el Japó no podia participar en la guerra contra l'Iraq del 2003 per raons constitucionals, després de la conflagració, al principi del 2004, Koizumi va demostrar un fort lideratge i va enviar uns 600 soldats a l'Iraq. La seva missió era l'ajuda humanitària, però va ser la primera vegada que les Forces d'Autodefensa van actuar en una zona de combat. A més, atesa la gran preocupació per les ADM i la proliferació de míssils, el Japó va participar en la Iniciativa de Seguretat contra la Proliferació (PSI) anunciada pel president George W. Bush a Polònia el maig del 2003.

Entre els anys 1990 i 2005, les SDF van multiplicar les seves activitats tant internacionals com regionals i nacionals.

Així, doncs, després de la deliberació per part d'organismes com la Junta de Revisió de la Postura de Defensa i el Consell de Seguretat de l'Agència de Defensa d'aquella època, l'any 2004 se'n va formular l'últim esbós (NDPO del 2004). L'NDPO del 2004 prescrivia que les capacitats de defensa del Japó, que eren les garanties màximes de vetllar per la seguretat nacional, havien de ser multifuncionals, flexibles i eficients i que per a la realització d'aquestes capacitats calia la millora de l'eficiència i la racionalització.

Des del 1945, el Japó no té cap territori d'ultramar ni cap base per defensar, i el control de les rutes marítimes de les quals depèn la seguretat econòmica del país ha estat en gran part responsabilitat de la 7a. Flota dels EUA. Les funcions i les missions de les Forces Marítimes dels EUA al Pacífic han contribuït indirectament a la seguretat de les línies de comunicació marítima del Japó mitjançant la cooperació en seguretat entre el Japó i els EUA. Després de l'11-S, però, les activitats de seguretat del Japó, com a país aliat dels EUA i com a actor regional i internacional, han estat més actives que mai.

NDPG

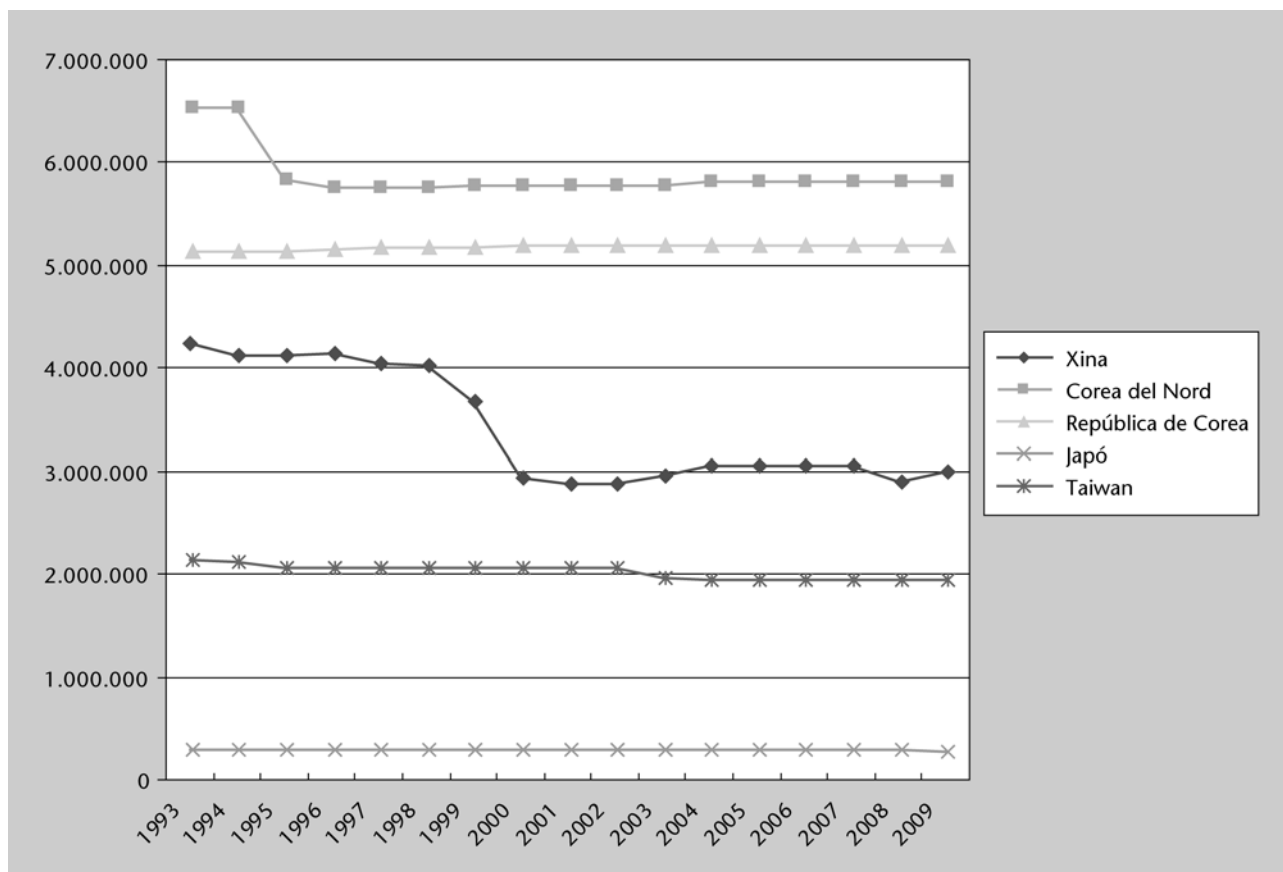
Des de l'any 2005, *Defense of Japan* descriu l'NDPO com NDPG (Directriu del Programa de Defensa Nacional) en anglès, tot i que el terme japonès no ha canviat en res. No obstant això, per qüestions de coherència, en aquest article es fa servir sempre la mateixa abreviatura NDPO (Esbós del Programa de Defensa Nacional).

Ampliació de les activitats de les SDF

Missions		Esdeveniments principals	Anys
<p>Seguretat en el territori nacional</p> <p>Seguretat pública</p> <p>(Ampliació de l'autoritat –resposta a terroristes i guerrilles–)</p> <p>(Ampliació de l'autoritat –aclarament de l'enviament discrecional, autoritat equivalent a la dels agents de policia–)</p> <p>Enviament d'ajuda humanitària</p> <p>Activitats d'ajuda urgent internacional</p> <p>Activitats d'ajuda humanitària internacional i manteniment de la pau</p> <p>Transport de japonesos expatriats</p> <p>Acord bilateral d'adquisicions i serveis (ACSA) entre el Japó i els EUA</p> <p>Operacions de vigilància</p> <p>Activitats sota la llei de mesures especials contra el terrorisme</p> <p>Ajuda humanitària i per a la reconstrucció d'Iraq</p> <p>Enviament de protecció civil</p> <p>Resposta als míssils balístics</p> <p>Unes 60 mesures després del final de la guerra freda, incloses les de legislació urgent, resposta al terrorisme, ajuda a la reconstrucció d'Iraq, resposta als míssils balístics (promulgació de 41 lleis, signatura de 12 tractats i 8 decisions del gabinet)</p>	<p>Ampliació dels deures i l'autoritat del Ministeri de Defensa i de les forces de defensa</p> <p>Ampliació de les funcions</p>	Guerra del Golf	91
		Enviament de pescamines al golf Pèrsic	91
		Enviament d'ajuda humanitària després de l'erupció del volcà Unzen Fugendake	91
		Caiguda de la Unió Soviètica (final de la guerra freda)	91
		Enviament d'OMP (Operacions per al Manteniment de la Pau) a Cambodja	92
		Enviament d'OMP a Moçambic	93
		Enviament d'unitats d'ajuda als refugiats de Ruanda	94
		Acord marc entre els EUA i Corea del Nord	94
		Enviament d'ajuda humanitària després del gran terratrèmol de Hanshin-Awaji	95
		Enviament d'ajuda humanitària després de l'atemptat amb gas sarín al metro de Tòquio	95
		Comença l'enviament d'OMP als Alts del Golan	96
		Desenvolupament de les directrius per a la nova cooperació en defensa entre el Japó i els EUA	97
		Llançament de míssil balístic a Corea del Nord	98
		Enviament d'unitats d'ajuda urgent internacional a Hondures	98
		Incident amb vaixells sospitosos a prop de la península de Noto	99
		Enviament d'ajuda humanitària després de l'accident nuclear de Tokaimura (instal·lacions de processament d'urani)	99
		Enviament d'ajuda humanitària després de l'erupció del volcà Usu	00
Reforma ministerial del Govern central	01		
Enviament d'unitats d'ajuda urgent internacional a l'Índia	01		
Atac terrorista de l'11-S als EUA	01		
Inici d'activitats sota la llei de mesures especials contra el terrorisme	01		
Incident amb vaixells sospitosos en aigües al sud-oest de Kyushu	01		
Enviament d'OMP a Timor Oriental	02		
Aprovació de tres lleis urgents	03		
Inici de l'ajuda humanitària i per a la reconstrucció d'Iraq	03		
Aprovació de set lleis urgents	04		
Enviament d'ajuda humanitària després del terratrèmol de Niigata Chuetsu	04		
Un submarí xinès navega per aigües territorials	04		
Desenvolupament de les directrius del programa de defensa nacional	04		
Enviament d'unitats d'ajuda urgent internacional després del terratrèmol de Sumatra	04		
Enviament d'unitats d'ajuda urgent internacional després del gran terratrèmol de Pakistan	05		
Enviament d'unitats d'ajuda urgent internacional a Indonèsia	06		
Enviament d'OMP a Nepal	07		

Les activitats de les Forces d'Autodefensa no solament estan restringides per llei, sinó que també estan limitades a causa del nombre d'efectius, així com per la taxa de creixement del pressupost. El nombre d'efectius de les Forces d'Autodefensa és molt petit en relació amb l'enorme població del país. Al següent gràfic es pot observar l'índex de personal respecte a la població, comparat amb altres països del nord-est asiàtic.

Nombre de tropes (actives i reserves)

Font: The International Institute for Strategic Studies

Ara bé, el Japó ha contribuït molt notablement a la *coalition of willing* o aliances *ad hoc* i ha enfortit els seus vincles de seguretat amb altres països a banda dels EUA. De manera especial, la cooperació en defensa entre el Japó i Austràlia ha funcionat tan bé fins avui que va donar lloc a la Declaració conjunta Japó-Austràlia sobre cooperació en seguretat del 13 de març del 2007. Com veiem, al segle XXI, però, el Japó, com un dels actors responsables entre els països desenvolupats, està ampliant les activitats de les Forces d'Autodefensa, encara que es troba alhora en el dilema de reformar o no la Constitució per a esdevenir un país "normal".

1.3. La presència contínua dels EUA al nord-est de l'Àsia

1.3.1. Les forces dels EUA estacionades al Japó

Segons el Tractat de seguretat Japó-EUA, els EUA estaciona forces armades pròpies al Japó. Aquest estret vincle de cooperació, que demostra la presència de les forces dels EUA al Japó (USFJ), constitueix el fonament essencial per al manteniment de la pau i la seguretat a la regió.

L'article 5 del Tractat de seguretat Japó-EUA obliga aquest últim a defensar el primer, mentre que l'article 6 garanteix als nord-americans l'ús de les instal·lacions i les àrees militars de l'arxipèlag. D'acord amb l'article 5, les forces dels

EUA estacionades al Japó han de tenir un fàcil accés permanent a les seves instal·lacions. Aquest accés és fonamental per a fer possible una resposta bilateral ràpida per part de les Forces d'Autodefensa i les forces dels EUA en cas d'un atac armat contra el Japó. Com que qualsevol força atacant s'haurà d'enfrontar no solament a les Forces d'Autodefensa, sinó també a les forces nord-americanes, aquestes últimes actuen com un element dissuasiu molt eficaç per a fer front a un atac armat contra el Japó. D'altra banda, les accions de les forces dels EUA estacionades al territori japonès (USFJ) rebran el reforç puntual d'altres efectius nord-americanes. Les USFJ també actuen com a base per a les accions de reforç de les forces dels EUA. Aquestes funcions de les USFJ són vitals per a mantenir la seguretat de l'arxipèlag nipó.

Com que el Japó és un país relativament estret amb poques zones planes, és inevitable que moltes d'aquestes instal·lacions i àrees utilitzades per les forces dels EUA es trobin prop de zones residencials i comercials. Aquestes produeixen un impacte considerable sobre l'entorn vital i el desenvolupament d'aquestes regions a causa de factors com ara la ubicació de les bases o l'enlairament i aterratge d'avions.

Amb l'arribada al poder del primer ministre Hatoyama Yukio, el setembre del 2009, un dels punts més controvertits dels primers mesos del seu govern va ser, precisament, decidir la ubicació d'una base aèria de Futenma, a Okinawa.

Aquests acords es complementen amb les aliances i les relacions amistoses dels EUA amb altres països de la regió i continuen tenint un paper important a l'hora de preservar la pau i la seguretat de l'est de l'Àsia en l'entorn de seguretat posterior a la guerra freda.

Tal com estableix l'article 6 del Tractat de seguretat Japó-EUA, el segon objectiu del tractat és contribuir al manteniment de la pau internacional.

"Amb l'objectiu de contribuir a la seguretat de Japó i al manteniment de la pau internacional i la seguretat a l'Extrem Orient, les forces de terra, mar i aire dels EUA tenen garantit l'ús de les instal·lacions i àrees del Japó."

Des dels atacs terroristes de l'11-S als EUA, la inquietud de la comunitat internacional és cada cop més gran pel que fa als nous tipus d'amenaques i les diverses eventualitats, com per exemple els atacs terroristes internacionals i la proliferació d'armes de destrucció massiva. En aquest entorn internacional, els forts vincles forjats entre el Japó i els EUA són molt importants a l'hora de prendre mesures de cooperació efectives que permetin millorar la seguretat de la comunitat internacional.

En concret, sota els auspicis dels acords de seguretat Japó-EUA, les Forces d'Autodefensa i les forces dels EUA treballen juntes en temps de pau en diverses àrees per tal de millorar els nivells de coordinació. Aquesta estreta coordinació forma la base de tota la col·laboració internacional feta per les Forces d'Auto-

Lectura recomendada

Per a més informació, podeu consultar la referència següent:

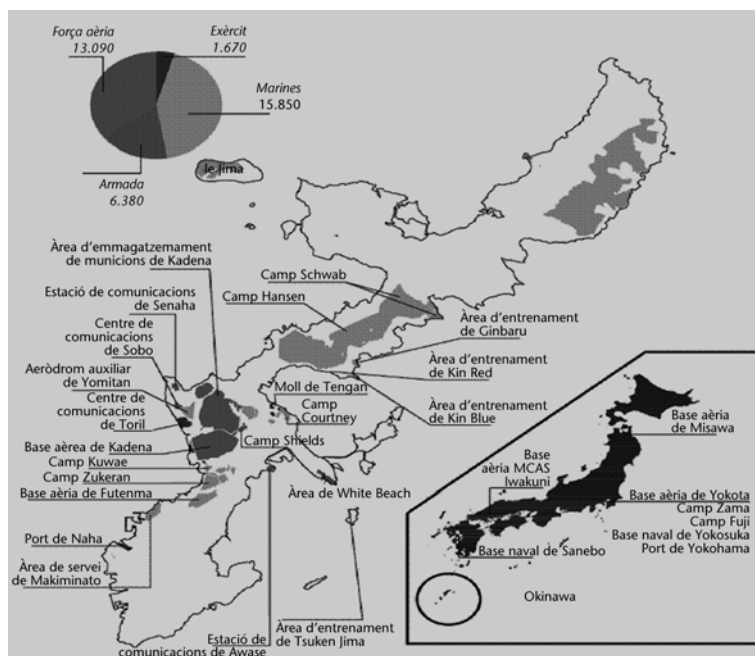
Agència de Defensa del Japó (2004). *Defense of Japan 2004* (pàg. 131-148). Tòquio: Inter Group.

defensa i els EUA, i aquesta és la raó d'una eficiència operativa més gran. La pau i la prosperitat de la comunitat internacional, de fet, estan estretament lligades a la pau i la prosperitat del Japó.

Si es compara amb la part continental dels EUA i Hawaii, Okinawa està molt més propera a països de l'est de l'Àsia. En conseqüència, les forces dels EUA estacionades a Okinawa poden respondre ràpidament a les necessitats de desplegament urgent a la regió. D'altra banda, la distància que separa Okinawa dels països que envolten el Japó actua com un avantatge geogràfic addicional. És bàsicament per aquestes raons que els *marines* i altres forces dels EUA, que constituïran la força de resposta principal en cas d'una situació d'emergència a la regió, es troben estacionats a Okinawa.

El Japó va cedir les instal·lacions i les àrees que utilitzen actualment les forces dels EUA a Okinawa a partir del maig del 1972, quan Washington van retornar Okinawa al Japó en compliment de l'Acord per a l'estatus de les forces armades (SOFA). Actualment, moltes instal·lacions es troben a la prefectura d'Okinawa i inclouen camps d'aviació, zones de maniobres i instal·lacions de suport logístic. El gener del 2008, el 74% del sòl utilitzat per les USFJ com a instal·lacions i àrees (per al seu ús exclusiu) es trobava a Okinawa. En conseqüència, cal prestar una consideració especial per a minimitzar les conseqüències negatives que té això per a la zona.

La presència militar nord-americana a Okinawa

Font: Anuari CIDOB Àsia-Pacífic (2006)

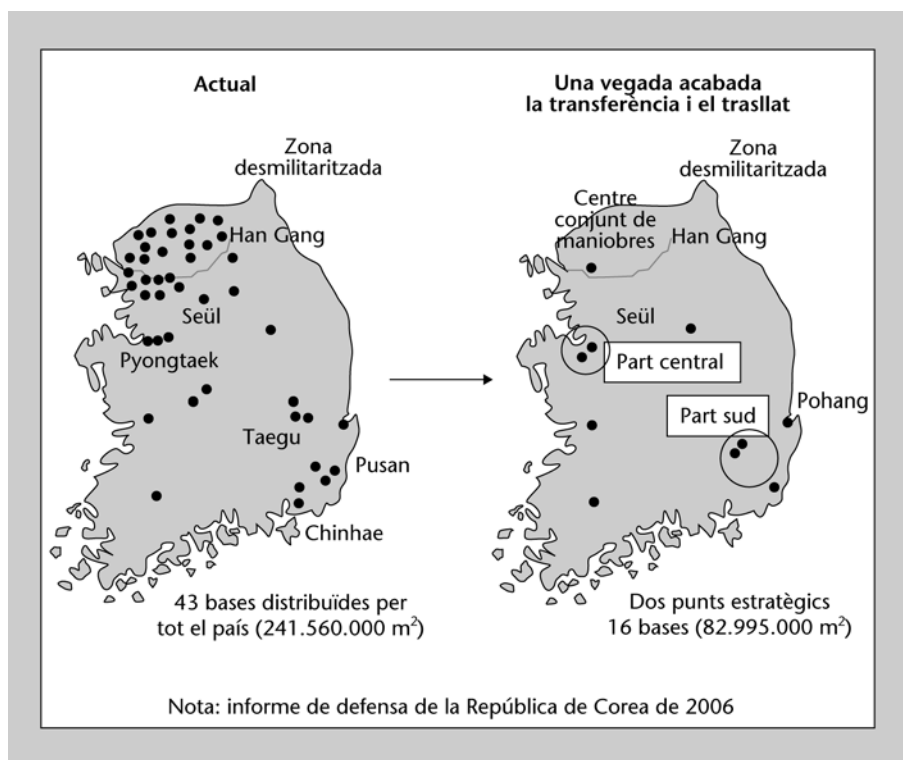
1.3.2. Forces dels EUA estacionades a la República de Corea

En combinació amb els esforços de defensa propis de la República de Corea, les forces dels EUA estacionades al país són fonamentals per a la preservació

de l'equilibri militar a la península coreana i actuen com a element dissuasiu contra conflictes armats a gran escala a la península.

Els EUA han anat canviant la situació de les forces estacionades a la República de Corea en compliment de l'acord de juny del 2003 i les han reubicat a la part sud de Han Gang en dues fases i en compliment de l'acord d'octubre del 2004 per a reduir el nombre personal militar estacionat de 37.500 efectius a 12.500. A la reunió entre els líders de la República de Corea i els EUA d'abril del 2008 es va acordar mantenir el nombre actual de 28.500 efectius. Al llarg de tots aquests canvis, els EUA han invertit en la modernització de les forces estacionades a la República de Corea i s'han esforçat per mantenir i reforçar les capacitats dissuasives de les forces aliades de Washington i Seül en compliment del Tractat de defensa mútua EUA-República de Corea. Ho podeu veure al mapa següent.

Acord sobre la transferència i el trasllat de les forces dels EUA dins la República de Corea

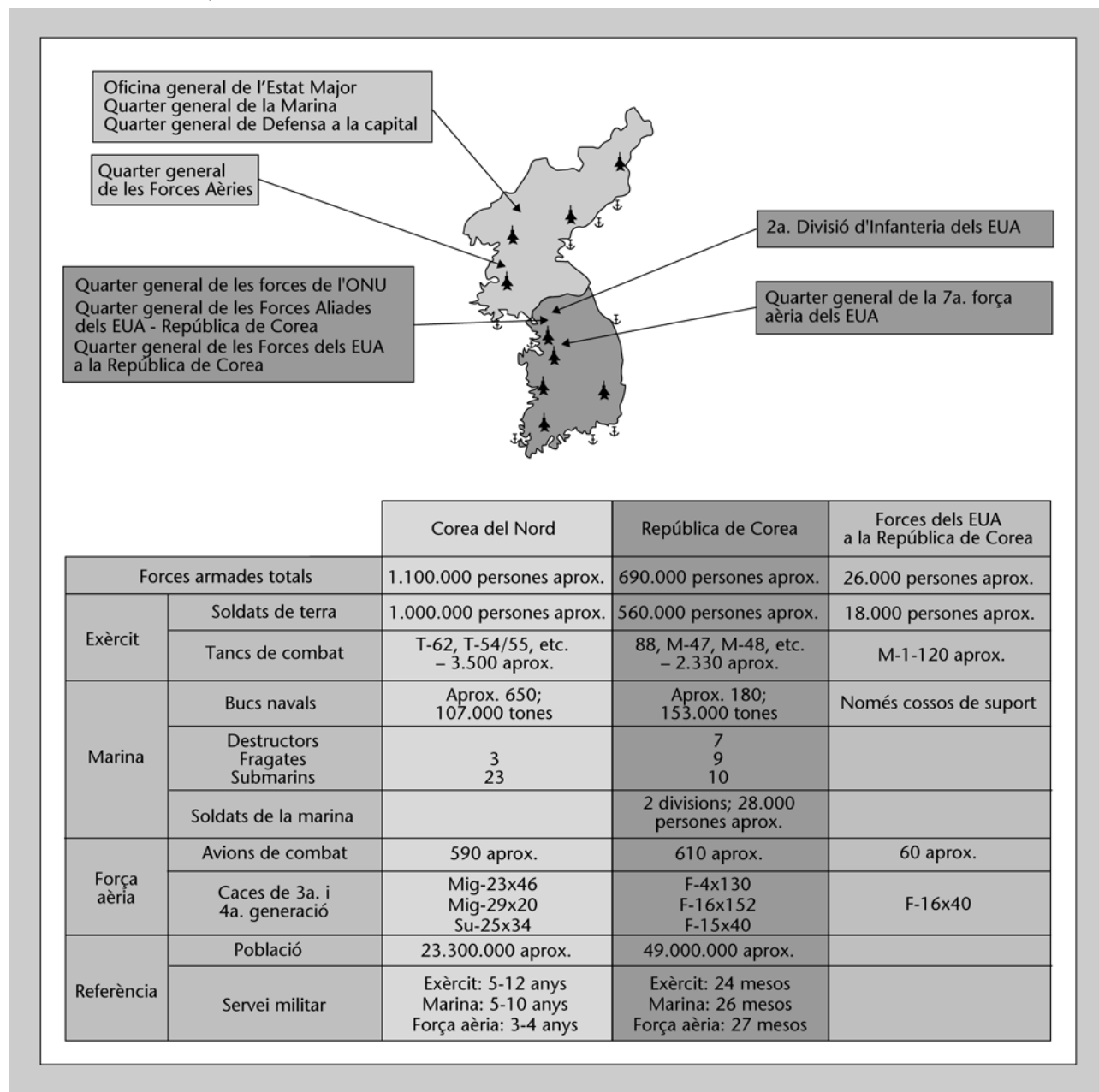

Font: Ministeri de Defensa (2008). *Defense of Japan*. Tòquio: Inter Group, pàg. 42

1.4. La península coreana

Des de la signatura de la treva de la guerra de Corea, el 1953, el nord i el sud han acumulat un milió i mig de militars de terra a un costat i a l'altre de la zona desmilitaritzada (ZDM). La península coreana ha estat dividida en dos estats durant més de mig segle: la República Popular Democràtica de Corea (RPDC) i la República de Corea (RDC).

Confrontació militar a la península de Corea

Font: Ministeri de Defensa (2008). *Defense of Japan*. Tòquio: Inter Group, pàg. 32

1.4.1. Corea del Nord

L'RPDC ha advocat per la construcció d'una nació pròspera i poderosa com a política nacional bàsica, amb l'objectiu de crear un estat socialista fort en totes les àrees: ideologia, política, afers militars i economia, adoptant una política fonamentalment militar per a aconseguir aquest objectiu. De fet, el secretari general del Partit dels Treballadors de Corea, Kim Jong Il, pot controlar completament les forces militars de l'RPDC com a president de la Comissió de Defensa Nacional.

Fonts emprades

Aquesta informació procedeix dels diaris de l'editorial conjunta del Partit Coreà dels Treballadors *Rodong Shimmun* i *Workers* (16 de juny del 1999).

Tot i que actualment l'RPDC s'enfronta a dificultats econòmiques greus i depèn de la comunitat internacional per a obtenir aliments i altres recursos, el país

sembla mantenir i fins i tot ampliar les capacitats militars i la preparació per al combat mitjançant l'assignació de molts de recursos. Per exemple, el personal militar representa una proporció molt alta de la població; es calcula que el personal militar en actiu representa gairebé el 5% de tota la població.

Cal destacar que l'RPDC desplega bona part de les seves forces armades al llarg de la zona desmilitaritzada (ZDM) de la frontera amb Corea del Sud. Segons l'anunci oficial fet per l'Assemblea Popular Suprema l'abril del 2008, la proporció del pressupost de defensa sobre el pressupost nacional d'aquest any era del 15,8%, però es calcula que el pressupost de defensa oficial representa només una part de la despesa real en aquest aspecte.

A més, l'RPDC sembla mantenir i reforçar el que es coneix com les seves capacitats militars asimètriques desenvolupant armes de destrucció massiva (ADM) i míssils balístics i mantenint unes forces operatives especials a gran escala. L'actitud militar de l'RPDC ha augmentat la tensió a la península de Corea i constitueix un factor de desestabilització greu per a tota la regió de l'est asiàtic, incloent-hi el Japó (vegeu els detalls en l'apartat següent).

L'RPDC ha incrementat les seves capacitats militars d'acord amb les quatre directrius militars (formació àmplia per a tots els soldats, modernització de totes les forces armades, armament de tota la població i fortificació de tot el país). Les forces armades de l'RPDC estan formades principalment per forces de terra, amb uns efectius totals d'aproximadament 1,1 milions de soldats. Es creu que l'RPDC ha estat mantenint i ampliant les capacitats militars i la preparació operativa, i també sembla que ha continuat els exercicis d'infiltració. La majoria dels seus equips, però, són antiquats. A més, l'RPDC disposa d'unes forces a gran escala que poden dur a terme diverses operacions, des de les funcions d'intel·ligència i sabotatge fins a la guerra de guerrilles. Es calcula que aquestes forces disposen d'uns 100.000 efectius. A més a més, sembla que l'RPDC té moltes instal·lacions subterrànies per a l'ús militar per tot el país.

L'exèrcit de l'RPDC està format per un milió d'efectius, dues terceres parts dels quals es creu que estan desplegats al llarg de la ZDM. El cos principal de l'exèrcit és la infanteria, però també disposa de forces cuirassades i d'artilleria que inclouen un mínim de 3.500 tancs. Es creu que l'RPDC desplega artilleria de llarg abast a la ZDM, com per exemple múltiples coets llançadora i canons automotors que poden arribar a les ciutats i les bases de la part nord de la República de Corea, incloent-hi la capital, Seül. La marina disposa d'uns 650 vaixells d'unes 107.000 tones; la marina està formada principalment per vaixells petits com per exemple embarcacions ràpides armades amb míssils. També disposa d'uns 20 submarins, uns 60 minisubmarins i unes 140 llanxes de desembarcament amb coixí d'aire, i es creu que els dos últims tipus de dispositius es fan servir per a la infiltració i el transport de les forces d'operacions especials. La força aèria té uns 590 avions de combat, la majoria dels quals són models antiquats fabricats a l'RPX o a l'antiga URSS, tot i que també inclou alguns avions de quarta generació, com ara MiG-29 i Su-25.

La Comissió de Defensa Nacional

Segons sembla, a Corea del Nord hi ha diverses decisions militars que corresponen a la Comissió de Defensa Nacional (el president de la qual és Kim Jong Il), que és la que té l'autoritat militar suprema, i el ministre de les Forces Armades Populares (que correspon al Ministeri de Defensa d'altres països) està controlat per aquesta Comissió de Defensa Nacional i no pel gabinet.

Militars en actiu en altres països

El percentatge aproximat de membres en actiu sobre la població total és del 0,2% al Japó, el 0,5% als EUA, el 0,7% a Rússia i l'1,4% a la República de Corea.

Les Quatre Directrius Militars

Les Quatre Directrius Militars es van adoptar durant el cinquè Ple del quart Comitè Central del Partit dels Treballadors de Corea del 1962.

L'RPDC també disposa d'un gran nombre d'An-2 antiquats, que es creu que es fan servir per al transport de les forces d'operacions especials. L'RPDC continua formant de diverses maneres les tropes per tal de mantenir i reforçar la preparació per si els cal actuar. No obstant això, a causa de la greu situació alimentària, les forces militars també participen en tasques agrícoles.

En aquests últims anys, el règim de l'RPDC no sembla tan estable com abans a causa del relaxament del control social, que és la conseqüència de les diferències més grans entre rics i pobres, de la tendència a la veneració dels diners i del desànim entre els militars. Nogensmenys, es considera que el règim basat en Kim Jong Il, president de la Comissió de Defensa Nacional, encara continua dominant el sistema.

En l'aspecte econòmic, durant aquests últims anys l'RPDC s'ha enfrontat a un estancament econòmic crònic i a l'escassetat d'energia i aliments com a resultat de diversos factors, que inclouen la fragilitat de la seva economia de planificació socialista i al fet que coopera menys econòmicament amb l'antiga URSS i els països de l'Europa de l'Est després del final de la guerra freda. En concret, l'RPDC encara depèn de l'ajuda alimentària que rep de països estrangers. També s'ha dit que molts coreans passen gana. En resposta a totes aquestes dificultats econòmiques, l'RPDC ha intentat algunes mesures de tipus reformista limitades com canvis en el sistema de gestió de la seva economia. Des del juliol del 2002, l'RPDC ha pujat els sous i els preus dels productes de consum i ha devaluat els tipus de canvi. A causa de l'aplicació d'aquestes noves mesures han aparegut alguns problemes, com ara l'acceleració de la inflació com a resultat de la pujada simultània dels salaris i del cost de les matèries primeres, l'ampliació de les diferències econòmiques i l'augment de la insatisfacció amb el règim a causa de l'arribada d'informació al país.

No obstant això, com que no és gens probable que l'RPDC emprengui una reforma estructural que posi en perill el règim actual, el país s'haurà d'enfrontar a serioses dificultats si vol millorar la situació econòmica vigent.

Tot i que l'RPDC ha fet esforços per millorar les relacions exteriors, les activitats nuclears i les proves amb míssils que duen a terme han despertat un contundent rebuig internacional. Els EUA van deixar ben clar que s'esforçarien per convèncer l'RPDC perquè abandonés el programa nuclear en estreta cooperació amb altres països, amb l'objectiu de solucionar aquest problema per mitjà de les converses a sis bandes. L'RPDC ha afirmat que la desnuclearització de la península de Corea va ser "l'últim desig" de Kim Il Sung i ha promès abandonar "totes les armes nuclears i tots els programes nuclears existents". L'RPDC, però, continua criticant les diverses polítiques dels EUA i insisteix que encara no han abandonat la seva "política hostil" envers el país. Així, doncs, hi ha una distància important entre les postures dels dos països. A més, els EUA han expressat repetidament la seva preocu-

Caiguda de la producció agrícola

A l'abril del 2008, l'Organització de les Nacions Unides per a l'Alimentació i l'Agricultura (FAO) va calcular que la producció de cultius de Corea del Nord rondava els 3 milions de tones, 750.000 tones menys que la mitjana dels cinc anys anteriors. També va calcular que el dèficit de cultius al mes d'octubre arribaria als 1,66 milions de tones.

pació per la possible proliferació d'armes nuclears i de materials relacionats, i també pel desenvolupament, el desplegament i la proliferació de míssils balístics de l'RPDC.

Mentre la preocupació internacional per l'RPDC ha anat creixent en relació amb la qüestió nuclear i d'altres, les dues Corees han continuat les converses i els intercanvis econòmics i humans; una d'aquestes converses va ser la Cimeira Nord-Sud d'octubre del 2007 després de set anys. En el front militar, un mes després va tenir lloc una reunió dels ministeris de Defensa i durant tot aquell any també es van organitzar tres reunions més amb generals de l'exèrcit. En aquestes reunions es van acordar proteccions militars relatives al pas, les comunicacions i les duanes de la zona industrial de Kesong. Per tant, s'han pogut veure alguns progressos en les mesures de protecció militar encaminades a projectes de cooperació nord-sud.

No obstant això, des de la investidura del president Lee Myung Bak a la República de Corea no s'ha produït cap altre progrés pel que fa al diàleg o als intercanvis nord-sud. Quant a les relacions entre l'RPDC i la República de Corea, l'any 1961 es va acordar el Tractat d'amistat, cooperació i ajuda mútua entre les dues Corees, que encara és vigent. Des que la Xina i la República de Corea van establir relacions diplomàtiques l'any 1992, les relacions de l'RPDC amb la República de Corea s'han afeblit, si es comparen amb la relació estreta que van mantenir durant la guerra freda. Posteriorment, però, els líders dels dos països s'han visitat i les seves relacions novament han tornat a millorar. Pel que fa al problema nuclear de l'RPDC, la República de Corea ha expressat repetidament el suport a la desnuclearització de la península de Corea i ha tingut un paper actiu a l'hora de resoldre aquesta qüestió; per exemple, ha assumit la presidència de les converses a sis bandes i ha contribuït a la signatura de diversos acords.

La relació entre la República de Corea i l'RPDC, però, no sembla tan propera com era durant els dos governs anteriors. Tot i que les relacions entre l'RPDC i Rússia són menys estretes des del final de la guerra freda, s'han vist alguns indicis de millora. El febrer de l'any 2000 els dos països van signar el Tractat Rússia-República Popular Democràtica de Bon Veïnatge i Cooperació que, a diferència del tractat anterior, no incloïa articles d'aliança militar. Posteriorment, el juliol del mateix any, l'aleshores president rus Vladímir Putin va visitar l'RPDC. Per la seva banda, Kim Jong Il, president de la Comissió de Defensa Nacional, va visitar Rússia els anys 2001 i 2002. En aquests últims anys, doncs, les relacions entre l'RPDC i Rússia s'han reforçat. Des de l'any 1999, l'RPDC ha fet esforços per establir relacions diplomàtiques amb països de l'Europa occidental; això inclou l'establiment de relacions diplomàtiques i la participació en reunions ministerials del Fòrum Regional de l'Associació de Nacions del Sud-Oest Asiàtic (ASEAN). Mentrestant, els EUA i l'ASEAN s'han mostrat preocupats per la qüestió nuclear i altres problemes de l'RPDC.

L'acord previ entre Corea del Nord i Rússia

El tractat anterior contenia la disposició que si algun dels dos països signants (Rússia i Corea del Nord) era atacat, l'altre ofereiria immediatament ajuda militar i d'altres tipus per tots els mitjans que calguessin. Aquesta disposició, però, va quedar exclosa del tractat nou.

1.4.2. Corea del Sud

A Corea del Sud (o República de Corea, RDC), la democràcia ha arrelat amb mecanismes com per exemple l'elecció presidencial directa, adoptada amb l'esmena del 1987 a la Constitució. Pel que fa a l'RPDC, l'administració del president Lee Myung Bak, que va ser investit el febrer del 2008, dóna suport a la política 'Visió 3000: desnuclearització i obertura', que pretén oferir ajuda econòmica a gran escala a l'RPDC amb la premissa que el país abandonarà el programa nuclear i obrirà la societat a l'exterior. Les forces dels EUA, especialment l'exèrcit de terra, han estat estacionades a l'RDC des que van acabar les hostilitats de la guerra intercoreana. Els acords establerts entre Corea del Sud i els EUA estan basats principalment en els preceptes imposats pel Tractat de Defensa Mútua. En vista dels progressos en les relacions entre Corea del Nord i del Sud, la força nacional més gran de l'RDC i els canvis en l'estratègia dels EUA, els dos països s'han compromès a solucionar problemes com el realineament de les forces dels EUA estacionades al país i la transferència de l'autoritat del control de les operacions en temps de guerra a la República de Corea.

Pel que fa al realineament de les forces dels EUA a l'RDC, l'any 2003 es va acordar el trasllat de les forces dels EUA del camp Yongsan, situat al centre de Seül, fins a la zona de Pyongtek, al sud de la capital, i el trasllat de les forces dels EUA estacionades a la part nord de Han Gang fins a la part sud del riu. Malgrat tot, ha estat difícil acabar el desplaçament a la zona de Pyongtek abans de la data límit del final del 2008 a causa bàsicament del retard en la compra de la terra. En relació amb la transferència de l'autoritat del control operatiu en temps de guerra, el secretari de Defensa dels EUA i el ministre de Defensa Nacional sud-coreà van convertir, en la reunió de febrer del 2007, que les dues bandes separarien de l'Estat el comandament de les forces combinades EUA-RDC i acabarien la transició el 17 d'abril del 2012. En les converses entre els líders dels EUA i l'RDC de l'abril del 2008, els dos països van acordar desenvolupar l'aliança RDC-EUA cap a una nova aliança estratègica per al segle XXI.

Caldrà vigilar el desenvolupament de la transició cap a una nova relació de suport dels EUA a les forces de la RDC. Per tal de donar suport a les operacions militars liderades pels nord-americans a l'Afganistan, Corea del Sud hi havia enviat unitats d'enginyeria i mèdiques, però el desembre del 2007 va posar fi a aquesta ajuda i en va retirar les unitats. Pel que fa a les unitats enviades a l'Iraq en resposta a la petició dels EUA, l'RDC hi continua enviant efectius, tot i que en un nombre reduït (650), aproximadament una sisena part del nombre inicial. Corea del Sud, però, planejava acabar les seves obligacions i retirar-se'n cap al final del 2008. Entre l'RDC i l'RPX s'han fet esforços per promoure els intercanvis militars entre els dos països, que inclouen visites mútues de vaixells de la marina i avions de l'exèrcit de l'aire. L'abril del 2007, el llavors ministre de Defensa Nacional sud-coreà Kim Jang Soo va visitar l'RPX i va parlar amb el seu homòleg xinès, Cao Gangchuan, sobre l'establiment de línies de comunicació directes entre l'armada i l'exèrcit de l'aire dels dos països. A la ci-

mera RDC-RPX del maig del 2008 es va acordar que ambdós territoris actualitzarien l'“associació de cooperació general” per convertir-la en una “associació de cooperació estratègica”.

Les seves relacions en matèria de seguretat, però, continuen essent molt bàsiques si considerem les que tenen en altres aspectes, com per exemple l'econòmic. Amb Rússia, l'RDX ha fet intercanvis militars en els darrers anys, incloent-hi els d'oficials veterans, així com visites mútues a embarcacions de l'armada. A més, tots dos països han signats acords de cooperació en les àrees de tecnologia militar, indústria de defensa i material de guerra. El febrer del 2004, les armades dels dos països van fer per primera vegada exercicis conjunts de cerca i rescat; d'altra banda, en la cimera RDC-Rússia que va tenir lloc el setembre del 2004 es va arribar a un acord comú en el sentit que les relacions bilaterals havien passat d'una associació constructiva i mútuament complementària a una associació completa de confiança mútua. A més, l'RDC ha importat tancs i vehicles blindats de Rússia des del 1995 com a part d'amortització del deute.

L'RDC té una debilitat defensiva a la capital, Seül, ciutat on es concentra una quarta part de la població del país i que es troba a prop de la zona desmilitaritzada (ZDM). L'RDC ha definit els objectius per a la seva defensa de la manera següent: “defensar la nació contra les amenaces militars exteriors i les invasions, apostar per una unificació per la via pacífica i contribuir a l'estabilitat regional i la pau mundial”. Com una de les “amenaces militars externes”, l'RDC havia designat l'RPDC com el seu “enemic principal”, però des del *Defense White Paper 2004* l'RPDC ha deixat de descriure's d'aquesta manera. L'RDC pretén promoure la reforma de la defensa nacional el 2020 per satisfer les seves necessitats de defensa, com ara el manteniment de les capacitats militars en línia amb el desenvolupament de tecnologies de la informació i científiques; el desplegament equilibrat dels exèrcits de terra, mar i aire; l'eliminació de la ineficiència, i la millora de la cultura militar d'acord amb les tendències socials. El projecte de Reforma de la Defensa Nacional es va publicar el desembre del 2006 i es basa en les idees següents:

- 1) Ampliació de la base civil per a la defensa nacional: s'estableix l'estructura en la qual els ciutadans tinguin un paper central a l'hora de decidir i aplicar polítiques de defensa mentre que les forces militars se centren en l'execució de les missions de combat.
- 2) Construcció de l'estructura militar i el sistema de formes d'acord amb les característiques de les guerres modernes: millorar el potencial de guerra mitjançant la modernització dels equips i simultàniament reduir el nombre d'efectius de les forces en actiu, principalment l'exèrcit de terra, dels 680.000 als 500.000, i el de les tropes a la reserva dels tres milions a un nombre adequat tenint en compte que hi ha menys efectius en actiu.

Corea del Nord, vista per Corea del Sud

El *Defense White Paper 2006* de la RDC descriu Corea del Nord de la manera següent: “Les capacitats militars convencionals, les proves nuclears, les armes de destrucció massiva i el desplegament militar d'avançada de Corea del Nord plantegen unes amenaces serioses per a la nostra seguretat nacional”.

3) Reorganització del sistema de gestió de la defensa nacional per tal de transformar-lo en sistema de baix cost i altament eficient: millorar l'organització i el sistema per a garantir la transparència del servei de proveïment i l'experiència, reforçar la infraestructura per a la informatització i promoure l'externalització en les àrees de suport logístic.

4) Millora de la cultura militar d'acord amb la tendència del moment actual: fer avaluacions per a optimitzar l'entorn del servei del personal militar i establir un sistema per a evitar accidents.

Pel que fa a la capacitat militar de l'RDC, les forces de terra estan formades per 22 divisions de terra i dues divisions navals, amb un total de 590.000 efectius; les forces navals consten d'uns 180 vaixells amb una capacitat de desplaçament total d'aproximadament 153.000 tones; i les forces de l'aire (força aèria i armada juntes) tenen aproximadament 610 avions de combat. En aquests últims anys, l'RDC ha intentat modernitzar l'armada i la força aèria amb la introducció de submarins, grans vaixells de transport, helicòpters multifuncionals i diversos F-15K. El pressupost de Defensa de l'any 2008 pujava a aproximadament 26.650 milers de milions de wons, un 8,8% més elevat que el de l'any anterior.

Innovació armamentística

Al desembre del 2007 es va posar en servei un submarí KSS-II equipat amb el sistema de propulsió independent de l'aire (AIP), i al juliol del 2007 es va encarregar un gran vaixell de transport amb una capacitat de desplaçament de 14.000 tones.

2. Punts crítics al nord-est de l'Àsia

2.1. L'estret de Taiwan

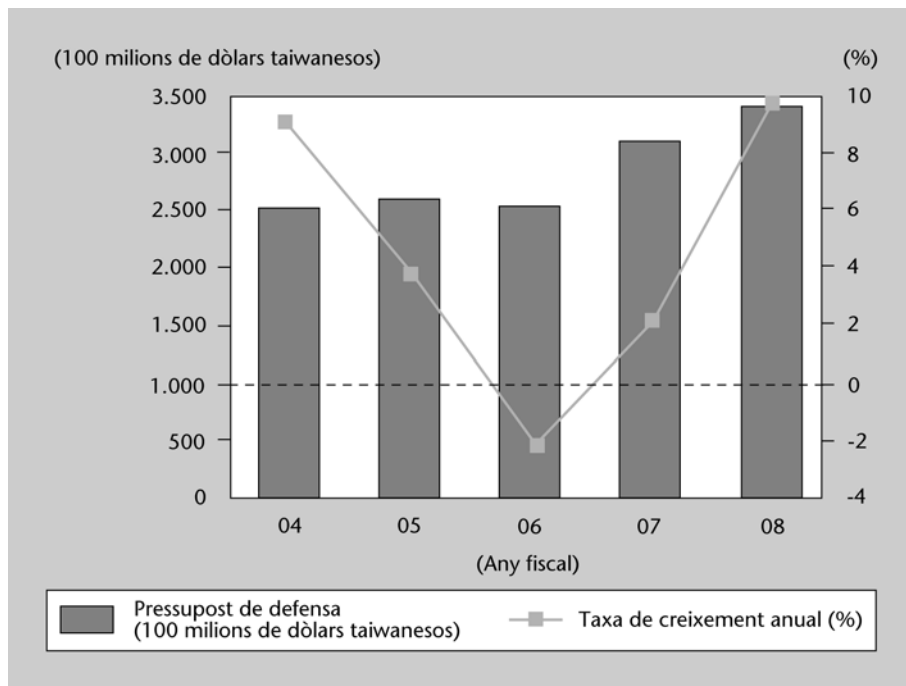
Pel que fa al problema entre totes dues ribes de l'estret de Taiwan, l'RPX manté que Taiwan és una part del país i que la idea d'"una sola Xina" és la premissa fonamental per a les discussions entre ambdós països. L'RPX també afirma que no abandonarà mai la intenció de dur a terme una unificació pacífica i expressa que adoptarà polítiques i prendrà mesures per solucionar les qüestions d'interès per a Taiwan però sense renunciar a la seva autoritat, tot i que també ha declarat repetidament que no s'oposarà a l'ús de la força si es dóna qualsevol declaració unilateral d'independència o si hi ha intromissió per part de potències estrangeres. En concret, la llei antisecció, promulgada el març del 2005, estipula que l'RPX no renunciarà a l'ús de la força i declara que l'RPX utilitzarà mitjans no pacífics en cas que es produeixin situacions greus que puguin comportar la separació de Taiwan de l'RPX.

Chen Shui-bian (del Partit Progressista Democràtic), que va ser proclamat president de la República de la Xina (RDX) l'any 2000, va prendre mesures molt orientades cap a la independència de Taiwan, com per exemple la campanya per a rectificar el nom de Taiwan o donar suport a un referèndum nacional per a participar a l'ONU sota el nom de Taiwan, fet que va provocar una forta reacció a l'RPX. En comparació, Ma Ying-jeou (membre del Kuomintang, KTM), que va ser elegit president el març del 2008, és partidari d'una política de foment del desenvolupament econòmic de Taiwan amb l'intercanvi econòmic amb l'RPX i l'*statu quo* en lloc de la independència i per tant la confrontació directa. Va ser rellevant la trobada a Beijing de maig del 2008, del president Hu Jintao amb el president del KMT, Wu Pohsuing, en la qual les dues parts van acordar un reinici puntual del diàleg sobre l'RPX i l'RDX.

Per la seva banda, Taiwan continua emprant una estratègia militar que implica una defensa ferma i una dissuasió efectiva. Des del gener del 2004 l'illa ha anat aplicant el programa per tal de gestionar més eficaçment els recursos de defensa nacional, reduir el nombre total d'efectius militars, reestructurar les organitzacions i passar a un sistema de servei voluntari. Gràcies a aquest programa, el nombre d'efectius militars es va reduir a 275.000 al final de l'any 2008. Alhora, les forces armades taiwaneses donen molta importància a la introducció de tecnologies avançades i a la millora de les capacitats operatives conjuntes. Des de l'any 2000, la proporció de la despesa de defensa de la República de la Xina en relació amb el PIB va continuar essent inferior al 3%; no obstant això, l'agost del 2005, l'aleshores president Chen Shui-ban va anunciar la seva política per augmentar la proporció del pressupost per a la defensa nacional en relació amb el PIB fins al 3% en qüestió de tres anys

per a satisfer les exigències creixents de defensa nacional. L'any fiscal 2005, aquesta relació va ser aproximadament del 2,4%. La República de la Xina ha declarat que l'any 2008 ja va arribar a aquesta proporció del 3%. N'obtindreu més informació consultant la gràfica següent.

Canvis en el pressupost de defensa de la República de la Xina

Font: Ministeri de Defensa (2008). *Defense of Japan 2008*. Tòquio: Inter Group, pàg. 57

Actualment, la República de la Xina té 41 brigades de l'exèrcit de terra i tres brigades de l'armada, amb un total aproximat de 215.000 efectius. A més a més, es creu que en cas de guerra podria arribar a disposar d'1,65 milions d'efectius en la reserva dels exèrcits de terra, mar i aire. Pel que fa a les capacitats de l'armada, s'han encarregat destructors de tipus Kidd als EUA i Taiwan també disposa de fragates relativament modernes. Quant a les capacitats aèries, la República de la Xina té avions de combat F-16 A/B, Mirage 2000 i Jing Guo.

Considerant les millores introduïdes per la Xina en les seves forces aèries i navals i en els seus míssils, els militars taiwanesos creuen que els cal modernitzar encara més els seus equips. El Yuan Executiu de Taiwan va preparar un esborrany de pressupost el juny del 2004 per tal de comprar vuit submarins dièsel i dotze avions patrulla (P-3C), modernitzar els míssils Patriot terra-aire PAC-2 existents i comprar els nous míssils PAC-3 als EUA. No obstant això, a causa de la confrontació entre els partits del govern i de l'oposició, aquest pressupost no es va aprovar fins a l'any 2006 en el Yuan Legislatiu, on el partit de l'oposició té la majoria. Els partits del govern i de l'oposició, però, van arribar a un compromís sobre el pressupost de l'any fiscal 2007, i ara els pressupostos dels anys fiscals 2007 i 2008 inclouen els fons necessaris (100 milions de dòlars taiwanesos).

2.2. El problema nuclear de Corea del Nord

No només preocupa el programa d'armes nuclears a l'RPDC, sinó també les capacitats per a construir armament de destrucció massiva (ADM) en armes químiques i biològiques. Aquesta preocupació ha estat compartida per pràcticament tota la comunitat internacional i en especial pels països compromesos en la no-prolifерació d'ADM.

Pel que fa als míssils balístics, sembla que l'RPDC està fent recerca i desenvolupament (R+D) per a ampliar-ne l'abast i per a utilitzar combustible sòlid. En general, els míssils alimentats per un sistema de propulsió amb combustible sòlid es consideren militarment superiors als que es basen en un sistema de propulsió amb combustible líquid, ja que es poden llançar immediatament gràcies al combustible emmagatzemat prèviament en carcasses i són molt fàcils de desar i manipular.

A més, després del llançament de set míssils balístics el 5 de juliol del 2006, l'RPDC va declarar haver fet una prova nuclear el 9 d'octubre del mateix any. El 27 d'octubre posterior, com a resultat de la informació recollida per fonts independents i la seva anàlisi, a més de la revisió exhaustiva de les anàlisis dels EUA i l'RDC, el govern japonès va arribar a la conclusió que la probabilitat que Corea del Nord hagués realitzat una prova nuclear era summament alta.

En relació amb la sospita del desenvolupament d'armes nuclears, el marc acordat que es va signar entre els EUA i l'RPDC l'any 1994 establia en el seu moment un full de ruta per solucionar aquesta qüestió mitjançant el diàleg. S'hi indicaven les mesures que haurien de prendre tots dos països, i, segons aquest document, Corea del Nord continuava essent membre del TNP.

No obstant això, l'octubre del 2002, l'anunci per part dels EUA que l'RPDC havia reconegut l'existència d'un programa d'enriquiment d'urani per a armes nuclears va generar preocupació entre la comunitat internacional. En aquest context, l'RPDC va anunciar el desembre del 2002 que reprendria les operacions en les instal·lacions nuclears de Yongbyon que havien quedat aturades en compliment del Marc acordat; al final de febrer del 2003 es va confirmar que s'havia reprès el funcionament del reactor nuclear moderat per grafit (reactor nuclear 5-MW) de Yongbyon. Posteriorment, l'abril del 2003, l'RPDC va declarar que havia de mantenir una dissuasió nuclear i va anunciar el reprocessament de les barres de combustible gastades que s'utilitzaven per al funcionament dels reactors nuclears; aquestes barres contenen plutoni, que es pot extreure mitjançant aquest reprocessament. L'octubre del 2003 va afirmar que ja havia acabat el reprocessament de les barres de combustible gastades; el febrer del 2005 va emetre una declaració del Ministeri d'Afers Exteriors en el sentit que l'RPDC ja havia produït armes nuclears; i el maig del 2005 va anunciar la finalització de l'extracció de 8.000 barres de combustible gastades del reactor nuclear moderat per grafit que s'havia tornat a posar en marxa. Així, doncs, amb les seves paraules i les seves accions, l'RPDC va provocar un gran augment de les tensions internacionals.

Les sospites dels EUA

La secretària de premsa de la Casa Blanca Dana Perino va anunciar en una declaració del 24 d'abril del 2008 que Corea del Nord havia ajudat Síria en les seves activitats nuclears secretes. A més, el lloctinent general Michael D. Maples, director de l'Agència d'Intel·ligència de Defensa (DIA), va declarar en el Comitè de Serveis Armats del Senat al febrer del 2008 que Corea del Nord podia 'haver exportat tecnologia relacionada amb armes nuclears.'

Mentrestant, des de l'agost del 2003 hi ha hagut converses a sis bandes (o *Six-party talks*) amb l'objectiu de trobar una solució pacífica a aquest problema i per a la desnuclearització de la península coreana. En la quarta ronda de les converses a sis bandes de l'any 2005, es va adoptar per primera vegada una declaració conjunta que manifestava l'abandonament verificable de "totes les armes nuclears i els programes nuclears existents" per part de l'RPDC. Posteriorment, però, l'RPDC va reaccionar durament a la designació per part dels EUA d'un banc de Macau que tenia tractes amb l'RPDC com una "institució financera amb problemes importants de blanqueig de diners", va suspendre la seva participació en les converses a sis bandes i l'any 2006 va llançar set míssils balístics i va anunciar que havia fet una prova nuclear. Com a reacció contra aquestes actuacions, que van incrementar encara més les tensions internacionals, el Consell de Seguretat de l'ONU va adoptar les resolucions 1695 i 1718, que imposaven sancions a l'RPDC.

El desembre del 2006, l'RPDC va tornar finalment a la cinquena ronda de les converses a sis bandes i, el febrer del 2007, totes les parts van arribar a un acord sobre accions inicials per a l'aplicació de la declaració conjunta per posar en pràctica la declaració conjunta a què s'havia arribat durant la quarta ronda de les converses a sis bandes. Després de l'aplicació de les accions inicials, que incloïen el tancament de les instal·lacions nuclears de Yongbyon, l'octubre del 2007 es van anunciar les accions de la segona fase per a l'aplicació de la declaració conjunta com a resultat de la sisena ronda de les converses. L'acord inclou la finalització del desmantellament de les instal·lacions nuclears de Yongbyon i "una declaració completa i correcta de tots els seus programes nuclears (de l'RPDC)" abans del final de l'any 2007.

A més, l'RPDC disposa d'una certa capacitat de producció d'armes biològiques, tot i haver ratificat l'any 1987 la Convenció sobre aquest tipus d'armament. Pel que fa a les armes químiques, es calcula que l'RPDC té diverses instal·lacions capaces de produir agents químics i disposa d'estocs importants d'aquests agents. A més, encara no s'ha adherit a la Convenció sobre armes químiques.

Des de mitjan anys vuitanta, l'RPDC ha fabricat i desplegat Scud B i Scud C39, una variant dels Scud B amb un abast més gran, i ha exportat aquests míssils a països de l'Orient Mitjà, entre d'altres. Als anys noranta, l'RPDC va començar presumptament a desenvolupar míssils balístics d'abast més llarg, com els míssils Nodong amb els quals l'RPDC va fer llançaments de prova al mar del Japó l'any 1993. L'any 1998 l'RPDC va llançar un altre míssil balístic, el Taepodong-1, que va sobrevolar el territori japonès. A més, el 5 de juliol del 2006 l'RPDC va llançar set míssils balístics, i amb aquesta acció va abandonar completament la congelació del llançament de míssils balístics des de l'any 1999. Es va determinar que el tercer míssil era un Taepodong-2 i que els altres eren míssils Scud i Nodong. Els llançaments dels míssils Scud i Nodong va fer paleses més característiques operatives, la qual cosa implica que s'ha millorat la capacitat operativa dels míssils balístics de l'RPDC (vegeu el mapa següent).

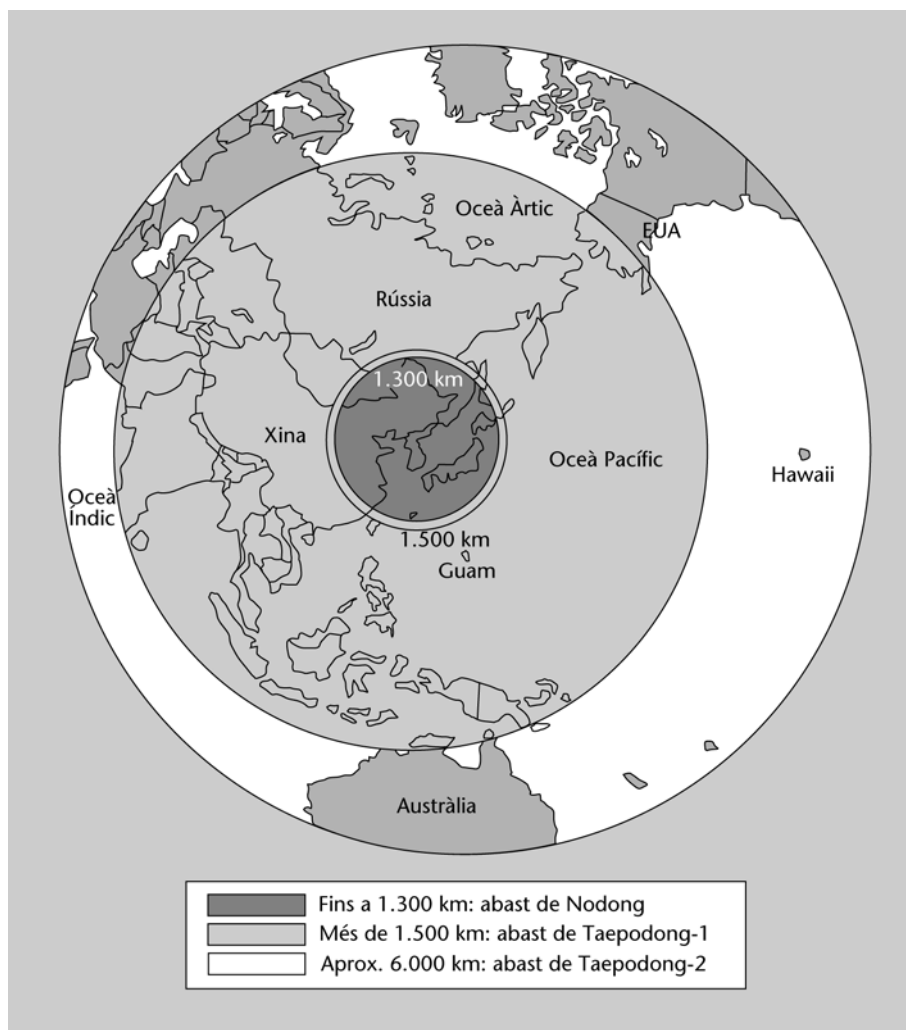
Cronologia de les Six-party talks

Les rondes segona i tercera de les converses a sis bandes es van celebrar respectivament al febrer i al juny del 2004; la quarta ronda va tenir lloc entre el juliol i l'agost i al setembre del 2005; la cinquena ronda va ser al novembre del 2005, desembre del 2006 i febrer del 2007, mentre que la sisena ronda va tenir lloc al març i al setembre del 2007.

Armes químiques

En la seva declaració davant el Comitè de Serveis Armats del Senat de febrer del 2008, el lloctinent general Michael Maples, director de l'Agència d'Intel·ligència de Defensa, va dir que "Corea del Nord ha tingut des de sempre un programa d'armes químiques" i que "aquesta infraestructura biològica, combinada amb la seva indústria armamentística, dona a Corea del Nord unes capacitats potencialment fortes de guerra biològica". També, el *ROK Defense White Paper* publicat al desembre del 2006 destacava que: "Es creu que hi ha emmagatzemades aproximadament entre 2.500 i 5.000 tones de diversos agents, que inclouen agents nerviosos, en diverses instal·lacions escampades per tot el país, i que Corea del Nord és capaç de produir armes biològiques, com per exemple bacteris d'àntrax, verola i còlera".

Abast dels míssils de Corea del Nord

Font: Ministeri de Defensa (2008). *Defense of Japan 2008*. Tòquio: Inter Group, pàg. 36

En part a causa que l'RPDC és un país extremament tancat, els detalls sobre els seus míssils balístics no són gens clars. Tanmateix, sembla que l'RPDC dona molta prioritat als míssils balístics pel que fa a la millora de les seves capacitats militars, la seva consideració política i diplomàtica i la cotització de la divisa.

Sembla que els Nodong, que es creu que ja s'han desplegat, són uns míssils balístics de combustible líquid. Es calcula que tenen un abast d'uns 1.300 km i que poden arribar a pràcticament qualsevol punt del Japó. Les especificacions dels Nodong no s'han confirmat amb detall, però es creu que estan basats en la tecnologia Scud; segons sembla, no tenen prou precisió per a poder fer atacs precisos contra instal·lacions específiques.

És molt difícil verificar les intencions de les activitats militars de l'RPDC a causa del sistema tancat que té, però es creu que s'han construït instal·lacions militars subterrànies per tot el país i que els Nodong, igual que passa amb els Scud, es carreguen en un vehicle mòbil de transport (TEL); seria molt difícil detectar amb antelació indicis concrets de llançament d'un Nodong, i també el lloc i el moment del llançament. L'RPDC també ha desenvolupat els Taepodong-1 amb un abast calculat mínim de 1.500 km. Es creu que el Taepodong-1 és un míssil ba-

lístic amb combustible líquid: la primera fase és un Nodong i la segona, un Scud. Al seu torn, hi ha qui opina que el míssil llançat l'any 1998 es basava en el Taepodong-1. Se suposa que l'RPDC va ser capaç de verificar el rendiment de la tecnologia relativa a la separació d'un accelerador de múltiples fases, el control de l'altitud i el control de la propulsió durant el llançament. També sembla que l'RPDC ha prioritzat el desenvolupament del Taepodong-2 amb un abast més llarg. El Taepodong-1, per tant, podria haver estat un producte de transició per a desenvolupar el Taepodong-2.

El juliol del 2006, l'RPDC va llançar un míssil Taepodong-2 des del districte de Taepodong, que es troba a la zona costera nord-oriental del país. El míssil consta de dues fases i té un accelerador nou com a primera fase i un Nodong com a segona, amb un abast aproximat de 6.000 km. Sembla que va fallar a mig vol a una altura de diversos quilòmetres després d'uns quants segons sense que se separés la primera fase i que va caure prop del punt de llançament. Tot indica que Corea del Nord ha après la lliçó després d'aquest fracàs i està tractant d'ampliar l'abast dels seus míssils balístics, amb la qual cosa podria desenvolupar míssils derivats del Taepodong-2.

Darrere els ràpids avenços de l'RPDC en el desenvolupament dels míssils balístics amb només uns quants llançaments de prova se suposa que hi ha la importació de diversos materials i tecnologies de l'exterior. L'RPDC ha transferit i exportat míssils o tecnologies relacionades, incloent el cos principal del Nodong, a l'Iran i el Pakistan, i amb els fons obtinguts amb aquestes transferències i exportacions ha promogut el desenvolupament de míssils.

Venda d'armes a altres països

El director d'Intel·ligència Nacional dels EUA, John Michael McConnell, va declarar davant el Comitè de Serveis Armats del Senat al febrer del 2008 que "Corea del Nord ja ha venut míssils balístics a diversos països de l'Orient Mitjà i a l'Iran". A més, també s'ha apuntat que Corea del Nord va realitzar diversos llançaments de prova de míssils que havia exportat a l'Iran i el Pakistan i que posteriorment va utilitzar aquestes dades.

No obstant això, el 14 d'octubre del 2008 els EUA van anunciar que deixarien de considerar Corea del Nord com un estat patrocinador del terrorisme. El 5 d'abril del 2009, però, l'RPDC va tornar a llançar un coet de llarg abast per sobre de la regió japonesa de Tohoku.

2.3. Disputes territorials

2.3.1. Illes Senkaku

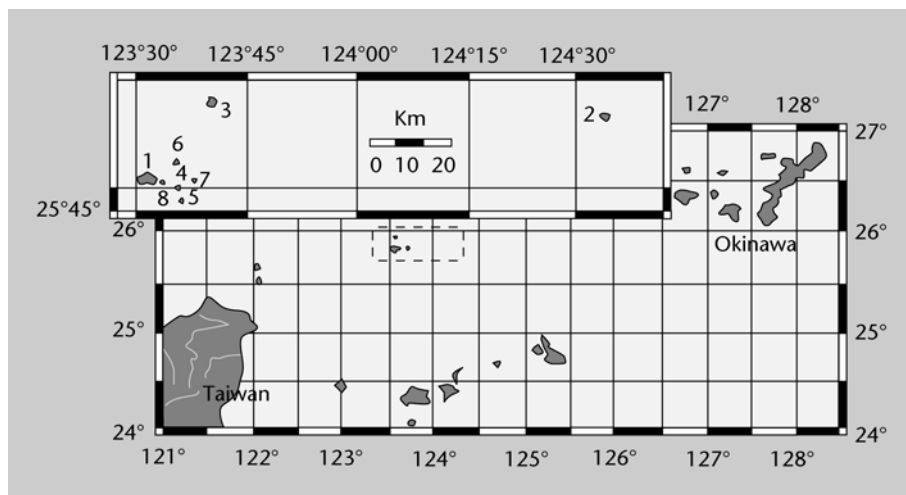
Les illes Senkaku (Tiaooyutai en xinès) són un grup de vuit illes deshabitades a la plataforma continental separades de les illes Ryukyu per una fossa submarina molt profunda. Aquestes vuit illes, deshabitades i ermes, tenen una superfície de terra de només 6,3 quilòmetres quadrats i es troben aproximadament a 120 mn al nord-est de Taiwan, 200 mn a l'est de la Xina continental i a 200 mn al sud-est d'Okinawa. La majoria d'aquests illots estan agrupats al voltant de l'illa més gran,

Fonts emprades

Bona part del que es descriu en aquest apartat es basa en un seguit d'informes anuals sobre la política exterior japonesa.

Uotsuri/Diaoyu, que té una superfície aproximada de 8 hectàrees i se situa a 170 km al nord-est de Taiwan i 410 km a l'oest d'Okinawa. Dos illots remots, Kobi-sho/Huangwei Yu i Akao-sho/Chiwei Yu, es troben a 31 km i 108 km respectivament de l'illa Uotsuri/Diaoyu. Diaoyu es localitza a 25°45' N 123°29' E. Els punts més alts de les illes són Diaoyutai (383 m), Beixiaodao (135 m), Nanxiaodao (149 m) i Chongbeiyuan (28 m).

Illes Senkaku

Malgrat tot això, en els últims anys hi ha hagut disputes per la sobirania de les illes Senkaku en els últims anys. Les illes Senkaku (en xinès es coneixen normalment com a Diaoyutai, que significa 'plataforma de pesca'), reclamades tant per la Xina (RPX i RDC) com pel Japó, són riques en recursos naturals, com el petroli i el gas, i es troben situades a prop de les rutes de navegació internacionals clau.

A partir de l'any 1885 el govern del Japó va fer reconeixements exhaustius de les illes Senkaku des de les agències de la prefectura d'Okinawa; amb aquests reconeixements es va confirmar que les illes Senkaku havien estat deshabitades i que no hi havia cap indicatiu que demostrés que havien estat sota el control de la Xina. Basant-se en aquesta afirmació, el 14 de gener del 1895 el govern del Japó va prendre una decisió del gabinet per erigir un indicador a les illes i incorporar-les formalment al territori del Japó.

Des de llavors, les illes Senkaku han format part integral de les illes Nansei Shoto, que són territori nipó. Les illes esmentades no formaven part de Taiwan ni de les illes Pescadors, que van ser cedides al Japó per la dinastia Qing de la Xina d'acord amb l'article II del Tractat de Shimonoseki del 1895.

Per tant, les illes Senkaku no poden ser incloses en el territori al qual va renunciar el Japó segons l'article II del Tractat de Pau de San Francisco de l'any 1951. En efecte, les illes Senkaku s'han col·locat sota l'administració dels EUA com a part de les illes Nansei Shoto, d'acord amb l'article III del tractat esmentat, i estan incloses en l'àrea dels drets administratius de la qual van ser retornats al Japó després de l'Acord entre el Japó i els EUA relatiu a les illes Ryukyu i les illes Daito signat el 1971. Els fets descrits aquí indiquen que l'estatus legal internacional de les illes Senkaku és el de la seva intergració al territori del Japó.

La Xina, per la seva banda, no va presentar cap objecció a la tutela nord-americana de les illes com a conseqüència de l'article 3. En aquell moment, la Xina no considerava les illes Senkaku com a part de Taiwan. Fins a la segona meitat de l'any 1970 no es va plantejar la qüestió de l'explotació dels recursos petrolífers de la plataforma continental del mar de la Xina Oriental, quan el govern de l'RPX i les autoritats de l'RDX van començar a qüestionar l'estatus de les illes Senkaku.

A més, cap dels punts plantejats pel govern de la Xina (ni l'RPX ni l'RDC) com a proves "històriques, geogràfiques o geològiques" ofereix cap motiu vàlid, en vista de la llei internacional, per a donar suport als arguments esmentats.

Des del 2003 la Xina és el segon consumidor d'energia principal (després dels EUA) i un dels importadors més importants de petroli, i per això busca diversificar el subministrament energètic.

El 27 de febrer del 2009, el ministre japonès d'Afers Exteriors durant aquest període, Nakasone Hirofumi, va dir que els EUA reconeixien també la jurisdicció japonesa sobre les illes Senkaku, en les quals seria d'aplicació el Tractat de Seguretat i Cooperació Mútua entre el Japó i els EUA. Un membre del Departament d'Estat dels EUA va dir el mateix dia que les illes Senkaku havien estat sempre sota la jurisdicció administrativa del Japó i que els seria d'aplicació el Tractat.

El març del 2009, l'aleshores primer ministre japonès, Asō Tarō, va anar més enllà quan va esmentar dues vegades les illes Senkaku com a territori nipó i va afirmar que estaven protegides sota el tractat de seguretat entre el Japó i els EUA. Les declaracions, efectuades tant durant el seu viatge als EUA com en el Parlament, són les primeres d'aquesta naturalesa fetes per un primer ministre japonès.

El 2 del març del 2009, el portaveu del Ministeri d'Afers Exteriors xinès va dir que

"La Xina té una sobirania indiscutible sobre les illes Diaoyu i els illots adjacents, que han estat territori inalienable de la Xina des de temps immemorials. Segons Beijing, el Tractat de seguretat entre el Japó i els EUA, no hauria de soscar l'interès de cap tercer, inclosa la Xina. Per tant, qualsevol intent de fer-se amb el control de les illes Diaoyu fent servir el Tractat és totalment inacceptable per part del poble xinès. Hem presentat una altra vegada una declaració solemne davant del Japó i hem instat els EUA a aclarir tots els informes pertinents. Esperem que el Japó i els EUA es puguin adonar de la gran sensibilitat d'aquesta qüestió, que actuïn i parlin amb discreció i que s'abstinguin de fer res que pugui afectar negativament l'estabilitat regional o els interessos generals de les relacions Xina-Japó i les relacions Xina-EUA."

Mesos més tard, interpretava el problema de la manera següent:

"Al febrer, els mitjans de comunicació van informar que l'Agència de Seguretat Marítima del Japó va estacionar per primera vegada PLH (vaixells patrulla grans amb helicòpter) a les aigües de les illes Diaoyu, dient que aquesta acció tenia com a objectiu la defensa contra la «invasió» per part de vaixells de reconeixement de l'armada xinesa. Però la Xina té els drets de sobirania indiscutibles sobre elles. Qualsevol acció per part de Japó per reforçar el control real sobre les illes constitueix una violació de la sobirania territorial de la Xina, és il·legal i no vàlida i s'ha d'aturar immediatament."

Tant per a l'RPX com per l'RDX, els registres històrics xinesos que detallen el descobriment i les característiques geogràfiques d'aquestes illes es remunten a l'any 1403. Durant diversos segles han estat administrades com a part de Taiwan i han estat utilitzades sempre exclusivament pels pescadors xinesos (o taiwanesos) com a base operativa. L'any 1874, el Japó va prendre per la força les illes Ryūkyū a la Xina. Diaoyutai, però, va seguir sota l'administració de Taiwan. Ja el 1895, Taiwan (incloent-hi Diaoyutai) va ser cedit al Japó després de la primera guerra sinojaponesa. Originalment, durant l'ocupació japonesa de Taiwan, l'arxipèlag de Diaoyutai va passar sota la jurisdicció de la prefectura de Taipei. Una vegada acabada la Segona Guerra Mundial, quan les tropes dels EUA es van estacionar a les Ryūkyū, el govern del KMT que havia rebut Taiwan no va exigir immediatament que els EUA els en cedissin la sobirania. El 1945, i en compliment de l'acord del 1943 dels Tres Grans del Cairo, Diaoyutai es va considerar com a retornada a la Xina com a part de Taiwan, i és per això que es va incloure en aquest paquet. Tanmateix, la legitimitat de l'acord del 1943 en la llei internacional era molt vaga.

L'RPX al·lega que l'illa d'Okinotorishima, la més meridional de l'arxipèlag japonès, és només una roca, i no una illa, tot invalidant així la zona econòmica exclusiva que reivindica el Japó al voltant d'aquesta petita illa, que es troba sota la jurisdicció de Tòquio. L'RPX va dir que tenien "diferències d'opinió" amb relació a Okinotorishima i les illes Senkaku. Tot i que Beijing reconeix que Okinotorishima pertany al Japó, va insistir que no entrava en la classificació d'illa de la Convenció de l'ONU sobre la Llei del mar, sinó que era una roca i que, per tant, no es podia utilitzar per a designar una zona econòmica exclusiva, tal com havia fet el govern japonès.

L'any 1969, un informe de la Comissió Econòmica de l'ONU per a l'Àsia i l'Extrem Orient (ECAFE, per les seves inicials en anglès) apuntava la possibilitat de grans reserves de petroli a prop de les illes Senkaku. Aquest informe va provocar una disputa política entre el Japó, l'RPX i l'RDX que ja dura des de fa més de 30 anys.

Quan es va signar el Tractat de Devolució d'Okinawa entre els EUA i el Japó, aquest va incloure les illes Senkaku. Des de llavors, el Japó insisteix repetidament que aquest grup d'illots és part del territori del Japó. Dos anys més tard, el 9 d'abril del 1971, el Departament d'Estat dels EUA va emetre una declaració dient que el president Nixon i l'aleshores primer ministre japonès Satō Eisaku havien arribat a un acord segons el qual els EUA retornarien Okinawa i les "illes sud-occidentals", que incloïen les Senkaku, al Japó l'any 1972.

Per la seva banda, el Japó s'ha oposat al fet que la Xina desenvolupi els recursos de gas natural en el mar de la Xina Oriental en una àrea que tots dos països reivindiquen com a zona econòmica exclusiva. El Japó reclama el dret a 370 quilòmetres de zona econòmica exclusiva, però el mar de la Xina Oriental només té 670 quilòmetres d'amplària. La Xina, en canvi, reclama una

zona econòmica exclusiva que s'estengui fins a l'extrem oriental de la seva plataforma continental, que envairia gran part de la zona econòmica exclusiva japonesa i traspassaria la línia equidistant. El resultat són uns 40.000 quilòmetres quadrats en litigi.

Segons la Convenció de l'ONU sobre la Llei del mar, l'estipulació s'hauria d'aplicar segons les negociacions per al desenvolupament del principi just i buscar mitjans que puguin acceptar les dues parts. En cas que hi hagi desacords sobre la demarcació de les zones econòmiques exclusives entre dos països qualssevol, la llei estipula que les parts implicades han d'evitar tot el que pugui soscar un acord eventual. El Japó considera la perforació del camp de gas que duu a terme l'RPX a prop de la línia central entre els dos països com una violació òbvia de l'esperit d'aquesta llei. La proposta de Tòquio, que no ha estat acceptada per Beijing, és la de dividir el mar a parts iguals entre els dos països, la qual cosa posaria la reivindicació de Chunxiao per part de la Xina a només tres milles del territori japonès. Finalment, l'oferta de la Xina per a explotar conjuntament el jaciment petrolífer també va ser rebutjada per la contrapart japonesa, i es va arribar a un punt mort en les converses.

Es calcula que el camp de gas de Chunxiao a Xihu Sag, al mar de la Xina oriental, té unes reserves de més d'1,6 de TCF (bilions de peus cúbics) i se suposa que els propers anys es convertirà en un gran productor. S'esperava que l'operació comercial comencés a mitjan 2005 amb un índex de producció de 70 BCF (miliards de peus cúbics) l'any i un augment fins a 282 BCF el 2010.

El juliol del 2004, el Japó va començar a explorar per trobar gas natural en el que considera la seva zona econòmica exclusiva pròpia al mar de la Xina oriental, com a mesura per a contrarestar la construcció per part de l'RPX d'un complex de gas natural proper.

El 21 de juliol del 2004, es va detectar un vaixell de reconeixement de 1.040 tones de l'armada de l'RPX a la zona econòmica exclusiva a uns 40 quilòmetres a l'oest de les illes Senkaku en litigi reclamades pels dos països; aquest mateix dia també es va trobar a la zona econòmica exclusiva un vaixell de recerca marina de 3.536 tones del govern de l'RPX a uns 340 quilòmetres al sud-est de l'illa d'Okinodaito, a la prefectura d'Okinawa.

El 10 de novembre del 2004, un submarí, suposadament nuclear, va passar dues hores submergit en aigües japoneses prop de Taiwan. Aquesta incursió va fer que les forces marítimes del Japó es posessin en alerta per segona vegada des del final de la Segona Guerra Mundial. El Japó va mobilitzar les forces marítimes i va perseguir el submarí amb destructors i un avió patrulla mentre aquest zigzaguejava submergit cap a aigües xineses. El 16 de novembre del 2004, el Japó va dir que l'RPX havia admès que el submarí "misteriós" era un dels seus i va demanar disculpes.

De totes maneres, Beijing intenta construir una armada capaç d'operar efectivament a Àsia, que és on té els interessos marítims més importants. Aquests inclouen reivindicacions de sobirania de les illes Senkaku i les aigües associades, entre d'altres.

Un conflicte militar important entre la Xina i el Japó sembla improbable. L'any 2003, el comerç bilateral entre la Xina i el Japó va arribar al seu màxim de tots els temps, fins als 120.000 milions de dòlars. No obstant això, amb un creixement constant i sòlid de l'economia de l'RPX i les necessitats d'energia que això representa, el descobriment de reserves de petroli més grans de les que es creien a les illes Senkaku podria inflamar la disputa secular amb el Japó per la sobirania d'aquests territoris. La política neoconservadora del Japó i l'onada nacionalista creixent de l'RPX podria polaritzar encara més les dues parts. Tant l'RPX com el Japó són probablement conscients que el seu interès principal és evitar el conflicte militar, i això hauria de ser un factor limitador per a una resolució violenta.

Un conflicte RPX-Japó podria alterar l'equilibri d'aliances al nord-est de l'Àsia. Fins i tot l'RDX podria fer costat a la Xina en un conflicte territorial, mentre que el Japó miraria cap als EUA. Els EUA es podrien veure obligats a defensar no només el seu fidel aliat, sinó també els interessos de les companyies petrolíferes occidentals.

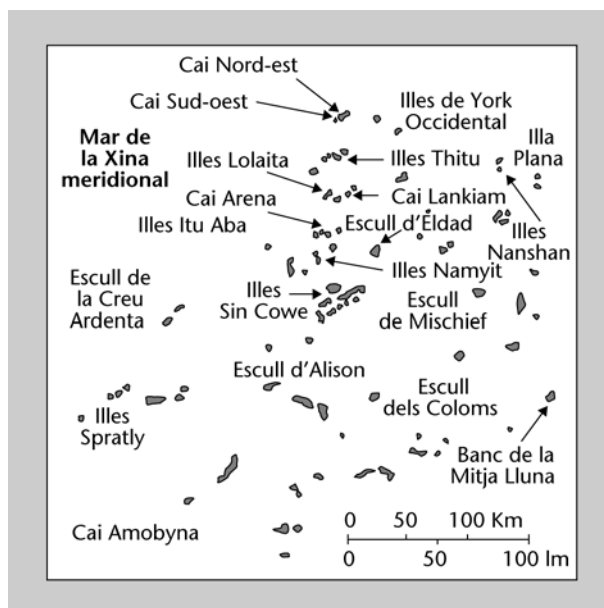
2.3.2. Illes Spratly

L'Oficina Hidrogràfica Internacional ha definit el mar de la Xina meridional com el volum d'aigua que va en direcció sud-est a nord-est, amb la frontera sud a 3 graus latitud sud entre el sud de Sumatra i Kalimantan (estret de Karimata), i la frontera nord a l'estret de Taiwan des de la punta nord de Taiwan fins a la costa Fukien de la Xina.

El mar de la Xina meridional inclou una part de l'oceà Pacífic que va aproximadament des de Singapur i l'estret de Malacca al sud-oest fins a l'estret de Taiwan (entre Taiwan i la Xina) al nord-est. Aquesta àrea inclou més de dues-centes illes petites, roques i esculls, la majoria a les cadenes de les illes Paracel i Spratly. Les illes Spratly enllacen l'oceà Pacífic i l'oceà Índic. Totes les illes són coral·lines, baixes i petites, sobresurten entre cinc i sis metres per sobre el nivell del mar, estan repartides entre 160.000 i 180.000 quilòmetres quadrats de mar (dotze vegades la zona que ocupen les Paracel) i tenen una superfície total de només deu quilòmetres quadrats. Les illes Paracel també tenen una superfície total de deu quilòmetres quadrats i estan repartides per una zona de 15.000 a 16.000 quilòmetres quadrats.

Moltes d'aquestes illes són illots, roques i esculls parcialment submergits; no són gaire res més que un perill per a la navegació i són totalment inhabitables. Aquestes illes, però, són importants per raons polítiques i estratègiques, ja que la reclamació de la seva propietat es fa servir per a reclamar també el mar que les envolta i els seus recursos.

Illes Spratly

De fet, el mar de la Xina meridional és ric en recursos naturals com petroli i gas natural. Aquests recursos han atret l'atenció de tots els països de la regió. Fins fa poc, les taxes de creixement econòmic de l'est de l'Àsia estaven entre les més altes del món, i a pesar de la crisi econòmica les perspectives de creixement a llarg termini segueixen estant entre les millors del món. En conseqüència, el creixement econòmic anirà acompanyat d'una demanda d'energia cada vegada més gran.

Pràcticament tota aquesta demanda addicional asiàtica de petroli, a més de les necessitats de petroli del Japó, s'hauran d'importar de l'Orient Mitjà i l'Àfrica i hauran de passar per l'estratègic estret de Malacca cap al mar de la Xina meridional. Els països de la regió Àsia-Pacífic depenen del comerç marítim per a alimentar el seu creixement econòmic, la qual cosa ha portat a la transformació d'aquest mar en una de les rutes marítimes més transitades del món. Més de la meitat de la flota mercant del món (en tones) navega cada any pel mar de la Xina meridional i es va convertir en la segona línia marítima amb més tràfic del planeta. El potencial econòmic i la importància geopolítica de la regió del mar de la Xina meridional ha resultat en maniobres entre les nacions que l'envolten per reclamar tant el mar com els seus recursos per al seu ús particular.

Des que el Japó va renunciar a tots els drets sobre les illes Spratly i les Parcel en el Tractat de pau de San Francisco (1951), la sobirania sobre aquestes illes no s'ha resolt mai d'una manera clara.

Durant les tres últimes dècades hi ha hagut nombroses escaramusses militars. Les més greus van tenir lloc l'any 1976, quan l'RPX va envair i arrabassar les illes Parcel al Vietnam, i l'any 1988, quan les armades de l'RPX i el Vietnam es van enfrontar a Johnson Reef de les illes Spratly; en aquest enfrontament es van enfonsar diversos vaixells vietnamites i es van matar més de setanta mariners.

Hi ha sis nacions (Brunei, RPX, RDX, Malàisia, Filipines i Vietnam) que declaren la possessió territorial de les illes Spratly.

Els camps de gas natural i de condensat de Malampaya i Camago de les Filipines es troben en les aigües que reclama l'RPX. Molts dels camps de gas natural de Malàisia es troben al litoral de Sarawak i també són reclamats per l'RPX; el Vietnam i l'RPX tenen unes reclamacions coincidents sobre blocs no explotats davant de la costa vietnamita. A més a més, el camp de petroli de Dai Hung (Gran Ós) del Vietnam es troba al límit de les aigües que reclama l'RPX.

La propietat per part d'Indonèsia del grup d'illes Natuna, riques en gas natural, no es va discutir mai fins que l'RPX va publicar un mapa oficial que indicava que les Natuna es trobaven en les aigües que reclamaven. A més, els límits marítims al golf de Tailàndia, que es troba dintre del mar de la Xina meridional i és ric en gas, encara no s'han definit clarament. Diverses companyies han signat acords d'exploració, però no han pogut fer perforacions en una zona disputada entre Cambodja i Tailàndia.

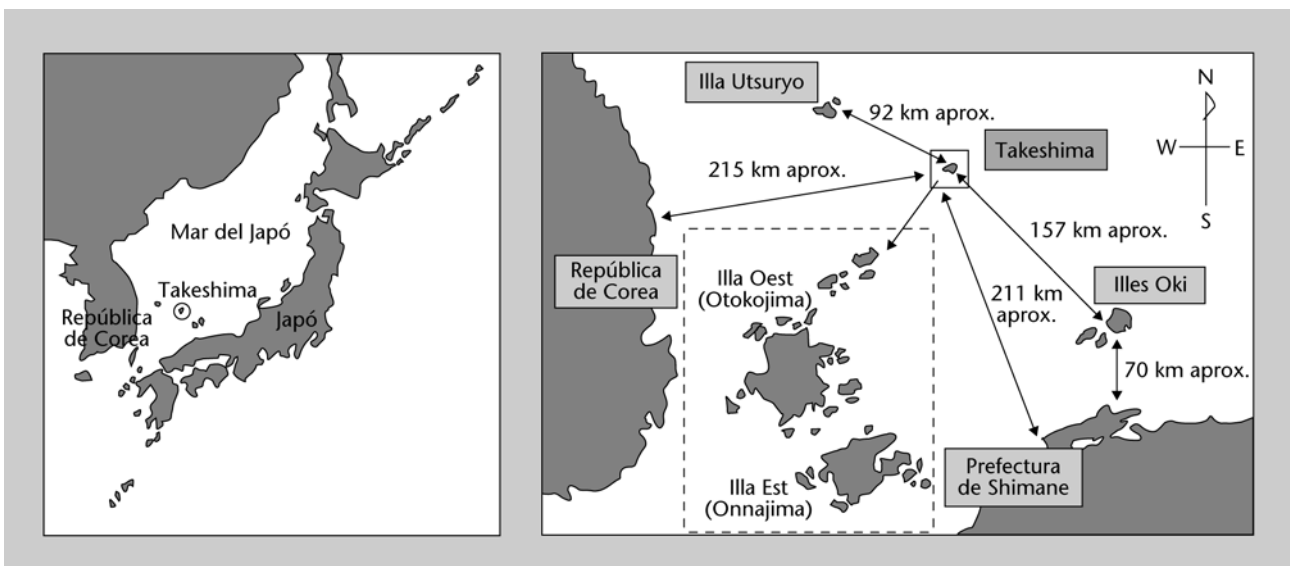
Els recursos a la resta de la regió

Hi ha altres zones properes disputades que normalment inclouen recursos de petroli i gas.

2.3.3. Takeshima

Un grup d'illes que actualment es coneix com a Takeshima va ser conegut anteriorment com a Matsushima, i l'illa que ara es coneix com a Utsuryo es deia Takeshima o Isotakeshima. Posteriorment, aquests noms es van confondre a causa d'un error en la cartografia de l'illa Utsuryo feta per exploradors europeus i altres. L'any 1880, el govern del Japó va iniciar un estudi de camp de l'illa Utsuryo i va confirmar la coherència del nom de l'illa. D'altra banda, quan les illes Matsushima (actualment Takeshima) es van incorporar oficialment a la prefectura de Shimane l'any 1905, es va decidir que el nom oficial del grup d'illes seria Takeshima per a evitar confusions.

Takeshima

El 1787, l'explorador francès Jean-François de Galaup, comte de La Pérouse, va arribar a l'illa Utsuryo i la va anomenar Dagelet. Després, l'any 1789, l'explorador britànic James Colnett també va trobar l'illa Utsuryo i li va donar el nom d'Argonaut. Però com que hi havia algunes discrepàncies en la longitud i latitud de l'illa Utsuryo segons l'havien registrat La Pérouse i Colnett, en els mapes europeus posteriors aquesta illa hi apareixia representada com dos grups d'illes independents.

El 1840, un doctor anomenat Philipp Franz von Siebold, que havia treballat com a metge a l'illa de Dejima a Nagasaki, va crear un mapa del Japó. Sabia, gràcies a diversos documents i mapes japonesos, que anant de l'oest cap a l'est entre les illes Oki i la península de Corea hi havia dos grups d'illes: Takeshima (actualment illa Utsuryo) i Matsushima (actualment Takeshima). També sabia que en els mapes europeus hi havia dos grups d'illes anomenats Argonaut i Dagelet anant de l'oest cap a l'est. En el seu mapa, Siebold registra Argonaut amb el nom japonès de Takashima i Dagelet com a Matsushima. Això va generar distorsió i confusió sobre els noms de l'actual illa Utsuryo, fins llavors coneguda sempre com a Takeshima o Isotakeshima, que va assumir el nom addicional de Matsushima.

D'aquesta manera, el coneixement ancestral relatiu a Takeshima i Matsushima al Japó es va veure afectat posteriorment per la confusió generada pels noms donats a les illes pels occidentals; però entre tota aquesta confusió, un japonès que va veure Matsushima des de lluny va demanar al govern que urbanitzés l'illa. El govern va fer un estudi de camp l'any 1880 per aclarir la relació entre els diferents noms de les illes, i es va confirmar que l'illa anomenada Matsushima en la sol·licitud era en realitat l'illa Utsuryo.

Basant-se en aquesta conclusió, l'illa Utsuryo es va passar a dir Matsushima, la qual cosa va plantejar la qüestió de com s'havia d'anomenar l'actual Takeshima. Per resoldre aquest problema, el govern del Japó, després d'escoltar l'opinió de la prefectura de Shimane, va anomenar oficialment l'any 1905 l'actual Takeshima com a tal i li va canviar el nom que havia tingut fins llavors (Matsushima).

D'altra banda, la República de Corea reivindica que les illes, que apareixien en documents coreans antics com a Usan-do i altres illes, són l'actual Takeshima. No obstant això, no s'ha pogut trobar res que confirmi sense possibilitat de dubte la seva reivindicació que les illes que ells anomenen Usan-do es corresponen a l'actual Takeshima.

La República de Corea reivindica que, basant-se en el que està registrat en textos coreans antics com el *Sejongillok jiriji* (Apèndix geogràfic als registres autèntics del rei Sejong, 1454) i el *Sinjeung Dongguk Yeoji Seungnam* (Edició revisada de l'estudi augmentat de la geografia de Corea, 1531), els coreans ja coneixien des de feia molt de temps l'existència de les dues illes Utsuryo i Usan-do, i que

Usan-do és l'actual Takeshima. Tanmateix, fins i tot en una *Edició revisada de l'estudi augmentat de la geografia de Corea*, tot i que s'hi afirma la teoria de les dues illes Usan-do i Utsuryo, hi ha frases que apunten a la possibilitat que aquests dos siguin noms diferents per a una única illa. En els registres relatius a Usan-do en documents coreans antics, l'illa es descriu com un lloc on viu molta gent i on es cultiven grans boscos de bambú. Aquestes descripcions no representen la realitat de Takeshima i recorden més l'illa Utsuryo. En el mapa adjunt a *Edició revisada de l'estudi augmentat de la geografia de Corea*, les illes Utsuryo i Usan-do es descriuen com dues illes diferents. El govern japonès afirma que si Usan-do fos l'actual Takeshima, llavors s'hauria descrit com una illa molt més petita que Utsuryo i situada a l'est d'aquesta última. No obstant això, Usan-do es descriu en el mapa com una illa d'unes dimensions similars a les d'Utsuryo i ubicada a l'oest d'aquesta illa. Això demostra clarament que aquesta illa no existeix.

El coneixement que tenen els japonesos sobre Takeshima està estretament lligat a la història del desenvolupament de l'illa Utsuryo. Des de la primera meitat del segle XVII, els mercaders del clan feudal de Tottori tenien permís de pas a Utsuryo atorgat pel shogunat i gràcies a aquest permís es van decidir a desenvolupar l'illa. A partir d'aquest moment, Takeshima es va convertir en un port de parada en el viatge cap a l'illa Utsuryo i al seu voltant es van desenvolupar activitats de pesca.

El 1618, dos mercaders del clan Tottori van obtenir el permís per passar a l'illa Utsuryo (aleshores Takeshima) des del shogunat a través del senyor feudal de Tottori. Posteriorment, les dues famílies es van anar alternant per viatjar a l'illa Utsuryo una vegada a l'any; es dedicaven a pescar lleons marins i a talar arbres com el bambú. Les dues famílies van construir vaixells que navegaven amb veles engalanades amb la malva reial de la família del shogunat governant i es van dedicar a la pesca al voltant de l'illa Utsuryo; les orelles de mar que es pescaven s'enviaven com a tribut al shogunat i a altres. Aquestes famílies, doncs, es van dedicar a una mena de monopoli a l'illa aprovat pel shogunat. Durant aquest període, Takeshima, que es trobava a la ruta que anava des d'Okí a l'illa Utsuryo, era un port de navegació i un punt d'atrancament per a vaixells. Si el shogunat hagués reconegut l'illa Utsuryo i Takeshima com a territoris estrangers, afirmen els japonesos que hauria d'haver prohibit el pas cap a aquestes illes l'any 1653 que va promulgar la seva directiva de *sakoku*, que tancava Japó davant el món exterior i prohibia que els japonesos viatgessin a l'estranger. Contràriament, però, tot indica que aquesta mesura no es va adoptar mai.

D'altra banda, segons els documents en possessió de la República de Corea, Ahn Yong-Bok va declarar que mentre era a Japó havia adquirit un document escrit al shogunat Edo que indicava l'acceptació per part del shogunat de l'illa Utsuryo i Takeshima com a territoris de Corea. També va declarar que aquest document va ser confiscat més endavant pel senyor de Tsushima. No obstant

això, segons els documents en poder del Japó, tot i que consta que Ahn Yon-Bok va visitar aquest país els anys 1693 i 1696, no hi ha indicis del lliurament de cap document escrit, com afirmen els coreans.

El Govern, al gener del 1905, a través d'una decisió de gabinet, va estipular que les illes passaven sota la jurisdicció de la branca d'Okinoshima del govern de la prefectura de Shimane i que es passaven a dir oficialment *Takeshima*. Aquesta decisió va ser comunicada al governador de la prefectura de Shimane pel ministre de l'Interior.

En funció de la decisió del gabinet i de la instrucció ministerial del ministre de l'Interior, el governador de la prefectura de Shimane va publicar al febrer del 1905 que Takeshima es passava a dir oficialment *Takeshima* i que quedava sota la jurisdicció de la branca d'Okinoshima. Aquestes mesures van aparèixer publicades als diaris del dia i se'n va fer molta publicitat.

A Corea es diu que existeixen registres que inclouen que, segons les estipulacions del Decret llei imperial núm. 41 del 1900, no només es va canviar el nom d'illa Utsuryo al d'illa Utsu, sinó també que el control de l'illa passaria a ser assumit per un magistrat del comtat. Alguns investigadors diuen que aquest decret llei estipula que la regió sota la jurisdicció del comtat d'Utsuryo inclou tota l'illa Utsuryo, Takeshima i Ishi-jima i que, tot i el fet que aquesta Takeshima es refereix a una illa petita anomenada Chikusho a prop de l'illa Utsuryo, Ishi-jima correspon realment a l'actual Tokdo. La raó donada per aquesta afirmació és que en dialecte coreà *tol* ('pedra') també es pot pronunciar *tok* i que es pot llegir Tokdo canviant als caràcters xinesos i tenint en compte aquesta pronunciació.

Si fos veritat, però, que Ishi-jima correspon a l'actual Takeshima (Tokdo), llavors caldria explicar per què el Decret llei imperial del 1900 no utilitzava Tokdo en el text; a més, també caldria explicar per què no va fer servir el nom Usan-do o d'altres, que segons la República de Corea són els anteriors de Takeshima.

Sigui com sigui, no hi ha cap prova que Corea hagi tingut mai el control efectiu sobre Takeshima durant el moment de la promulgació del decret llei imperial. Per tant, es creu que Corea no ha tingut mai la sobirania de Takeshima.

Després de la Segona Guerra Mundial, sota l'ocupació de les forces aliades, es van designar algunes àrees per al cessament per part del Japó de l'exercici de l'autoritat governamental o administrativa, mentre que altres es van designar com a àrees on els japonesos tenien prohibit practicar la pesca o la caça de balenes (el que es coneixia com a *línia MacArthur*). Takeshima va quedar inclosa en aquestes àrees. No obstant això, aquestes limitacions imposades per les forces aliades estipulaven clarament que no es podien interpretar com una indicació de la política aliada relacionada amb la determinació final de l'atribució del Japó.

L'abril del 1952, el comandant suprem de les forces aliades (CSFA) va abolir la *línia MacArthur* i immediatament després va entrar en vigor el Tractat de Pau

de San Francisco. Abans d'això, però, al gener d'aquest mateix any, el president de la República de Corea, Syngman Rhee, va emetre una declaració relativa a la sobirania marítima amb la qual creava el que es va conèixer com la *línia Syngman Rhee*. La creació d'aquesta "línia", que incloïa les illes Takeshima, va ser una acció unilateral que contravenia la llei internacional. Des de llavors, el Japó ha aprofitat totes les oportunitats que ha tingut per a protestar repetidament contra el govern de la República de Corea, afirmant que Takeshima forma part inherent del territori de Japó.

Mentrestant, al juliol del 1952, atès el desig expressat per les forces dels EUA de continuar utilitzant Takeshima com a lloc d'entrenament, el Comitè Conjunt Japó-EUA creat amb l'objectiu d'aplicar el Tractat de Seguretat Japó-EUA del 1952 va designar Takeshima com una de les zones d'exercicis marítims i àrees d'entrenament per a les forces dels EUA estacionades al Japó, tot plegat basat en l'Acord administratiu Japó-EUA inclòs en el Tractat.

Això no obstant, a causa de la recepció de nombroses peticions de residents locals per a caçar lleons marins, pescar orelles de mar i collir l'alga wakame a les aigües de Takeshima, i com que l'hivern del 1952 les forces dels EUA havien deixat de fer servir Takeshima com a camp de proves de bombes, el Comitè Conjunt, en una reunió del març del 1953, va decidir excloure Takeshima de la llista d'àrees d'exercicis militars.

Segons les disposicions del Tractat de seguretat Japó-EUA i de l'Acord administratiu, el Comitè Conjunt Japó-EUA servia com a mitjà de consulta per a determinar "instal·lacions i àrees de Japó". Així, doncs, el fet que el tractat de Takeshima es discutís en el Comitè esmentat anteriorment i que Takeshima es designés com una àrea d'ús per part de les forces dels EUA estacionades al país asiàtic demostra clarament per al Japó que aquesta illa forma part del territori nipó.

El Tribunal de Justícia Internacional té jurisdicció en cas de litigi si les parts han acordat sotmetre el litigi a aquest tribunal. D'aquesta manera, encara que el Japó enviés unilateralment aquesta qüestió al Tribunal, la República de Corea no té cap obligació de respondre-hi i el Tribunal no tindrà cap jurisdicció fins que la República de Corea l'accepti voluntàriament.

Al setembre del 1954, el Japó va proposar a la República de Corea amb una nota verbal la possibilitat de sotmetre la qüestió de la sobirania de Takeshima al Tribunal de Justícia Internacional, però la República de Corea ho va rebutjar. Més endavant, en ocasió de les converses entre els ministres d'Afers Exteriors que van tenir lloc el març del 1962, Zentaro Kosaka, l'aleshores ministre d'Afers Exteriors del Japó, va proposar a Choi Duk-shin, el seu homòleg de la República de Corea, l'enviament d'aquesta qüestió al Tribunal, però aquesta proposta no va ser acceptada. Fins al moment actual la situació no ha canviat gens.

La República de Corea ha anat estacionant contínuament personal de seguretat a Takeshima i també hi ha construït allotjaments, una instal·lació d'observació, un far i instal·lacions per a atracaments. El Japó seguirà protestant totes i cadascuna de les mesures adoptades per la República de Corea i n'exigirà la retirada.

Des del 1954, Corea del Sud ha emès segells amb l'illa de Tokdo com a motiu

Resum

En aquest mòdul hem estudiat les principals característiques de l'ordre asiàtic després de la fi de la guerra freda, i també els efectes que van tenir els atemptats de l'11-S sobre la regió. Després d'apuntar el concepte de *cultura estratègica* i de constatar com incideix en la seguretat del nord-est asiàtic, hem entrat a analitzar el paper dels principals actors de la regió: l'emergència de la Xina, el desig de normalització del Japó, la presència continuada dels EUA a la zona i la situació dels dos països que formen la península coreana: Corea del Nord i Corea del Sud.

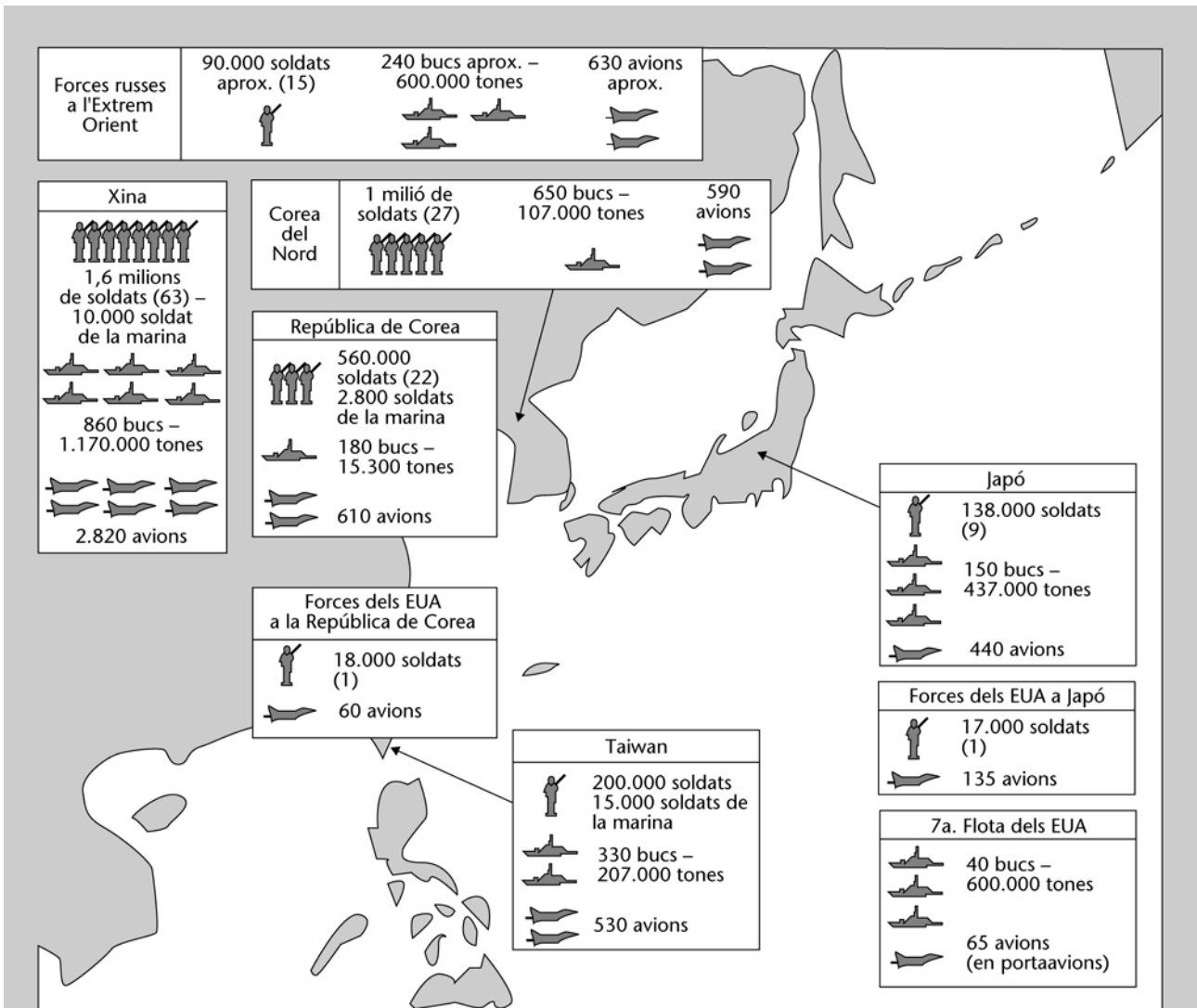
En el segon apartat, hem enumerat els problemes més crítics per a la seguretat del nord-est asiàtic. En primer lloc, hem estudiat com a l'estret de Taiwan conviuen dues realitats que han donat pas a un dels punts més calents del planeta: la política d'una sola Xina de Beijing i la voluntat de la majoria dels líders taiwanesos de convertir-se en un estat independent, tant *de iure* com *de facto*. A continuació, ens hem desplaçat fins a la península coreana per estudiar els conflictes derivats del programa nuclear secret de Pyongyang i el llançament de míssils balístics per part de Corea del Nord.

Finalment, en el tercer i últim apartat, hem constatat quines són les principals disputes que afecten els diferents països de la zona. La primera d'elles, la pugna per les illes Senkaku, enfronta la Xina i el Japó pel control d'un grup de vuit illes deshabitades, però posseïdores d'importantes reserves de petroli i gas. A més dels recursos esmentats, també està en joc la zona econòmica exclusiva que s'estén al voltant de l'arxipèlag, i també la seva explotació per a les activitats de pesca. En la segona disputa estudiada estan involucrats els països que envolten les illes Spratly, al mar del Sud de la Xina. La lluita pel control de l'arxipèlag, situat en la segona línia marítima del món pel que fa al tràfic de mercaderies, involucra sis nacions de la zona: Brunei, la Xina, les Filipines, el Vietnam, Taiwan i Malàsia.

Finalment, l'illa de Takeshima enfronta Corea del Sud i el Japó, països que en reclamen la sobirania. Com hem vist, el govern nipó ha argumentat que, en vista dels fets i basant-se en les lleis internacionals, Takeshima hauria de formar part del seu territori, per la qual cosa entén que l'ocupació de l'illa, a més de ser il·legal, s'ha fet sense l'emparedat del dret internacional.

Apèndix

Principals forces militars al nord-est de l'Àsia (efectius aproximats)

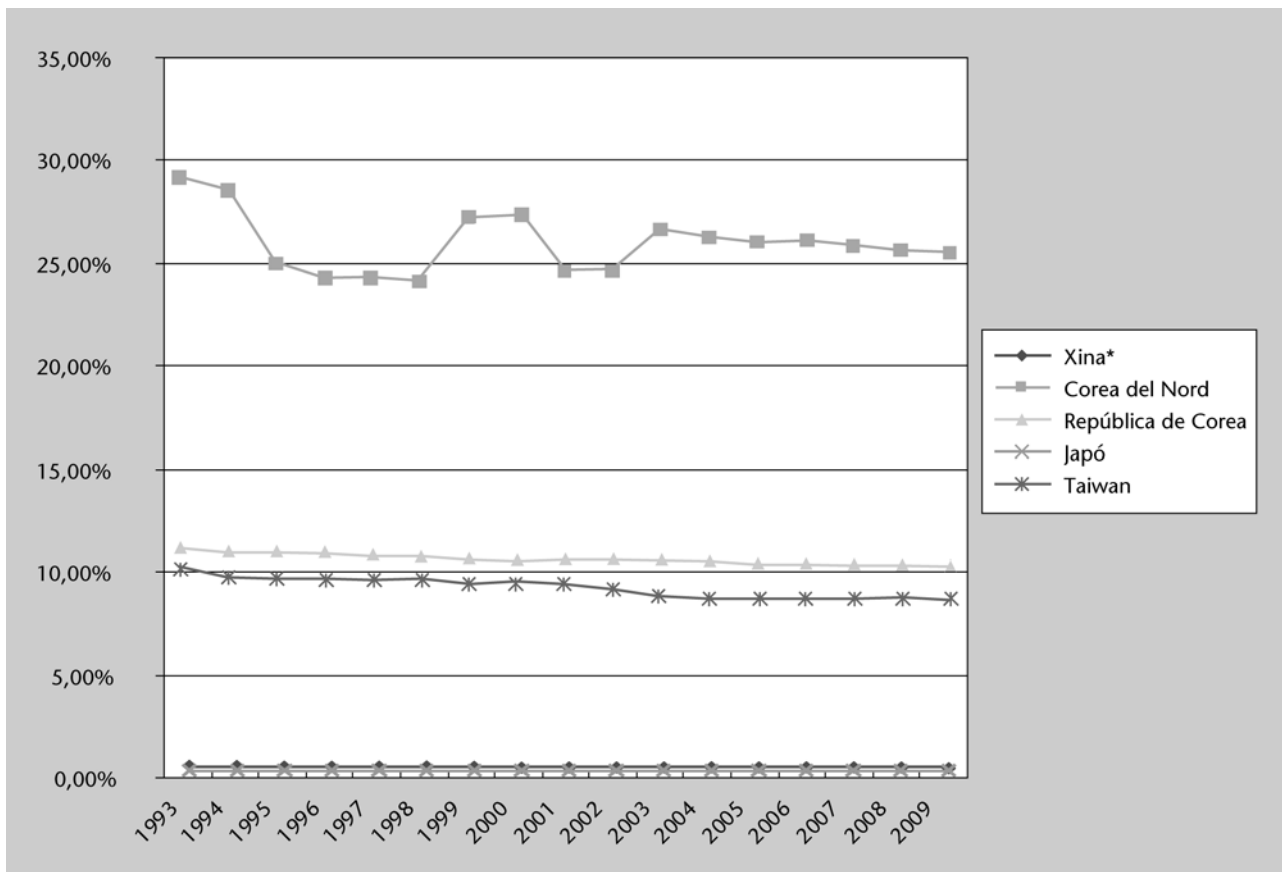

Notes:

1. Font: publicacions de *The Military Balance 2008* del Departament de Defensa dels EUA i altres (les xifres del Japó són del final de l'any 2007).
2. Les forces de terra dels EUA al Japó i a la República de Corea són xifres combinades del personal de l'exèrcit i del cos de la marina.
3. Els avions de combat inclouen els de l'exèrcit i de la marina.
4. Les xifres entre parèntesis mostren el nombre de divisions.

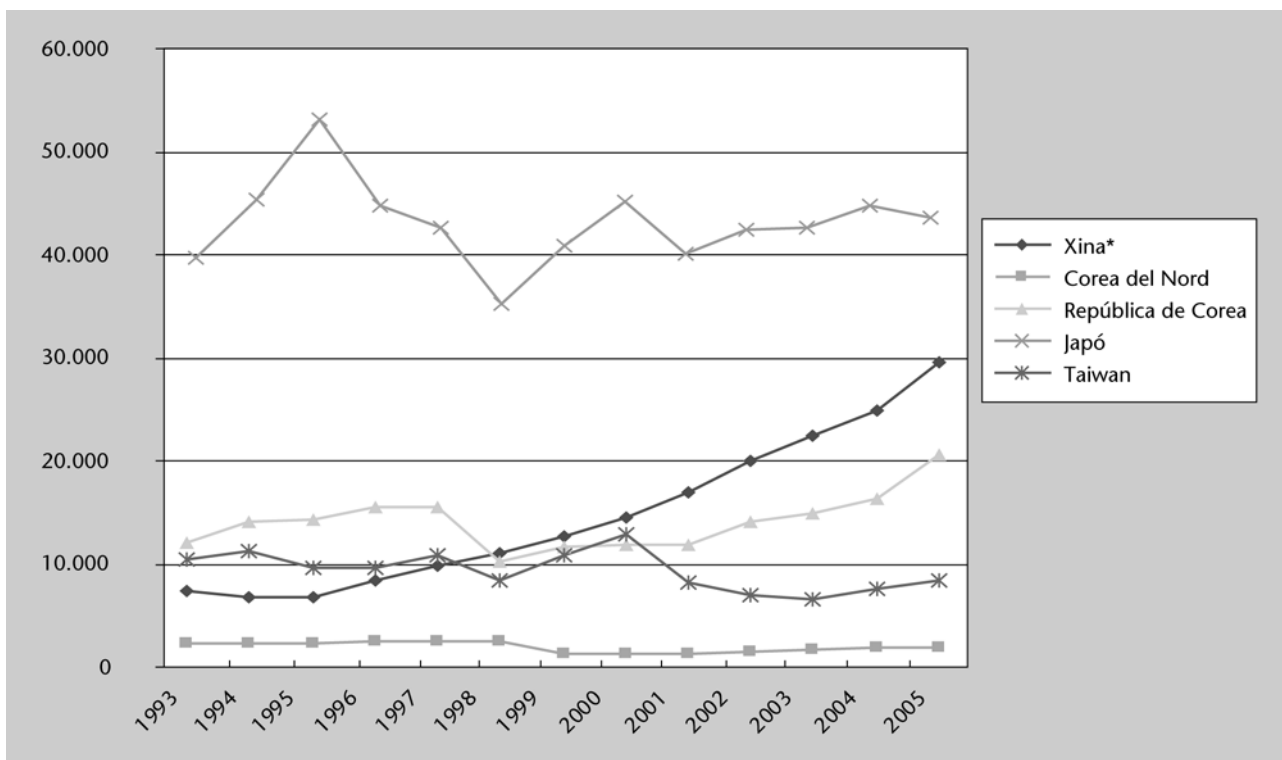
Llegenda		
		
Forces de terra (200.000 soldats)	Bucs navals (200.000 tones)	Avions de combat (500 avions)

Percentatges de personal militar amb relació a la població

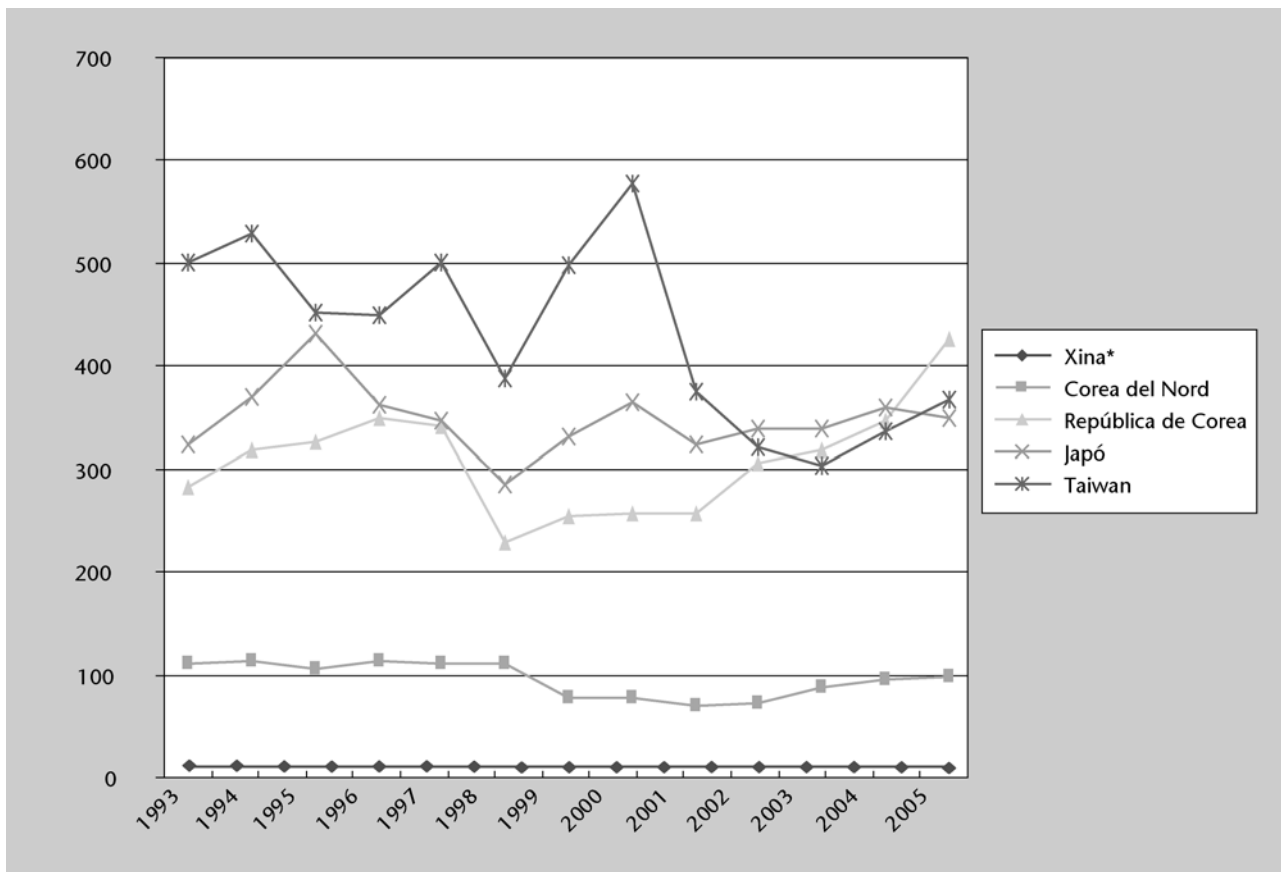
*Sense Taiwan. Font: The International Institute for Strategic Studies

Pressupost de defensa (en dòlars EUA)

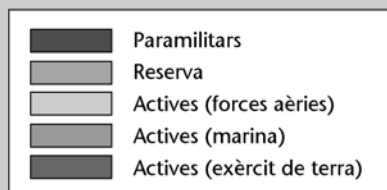
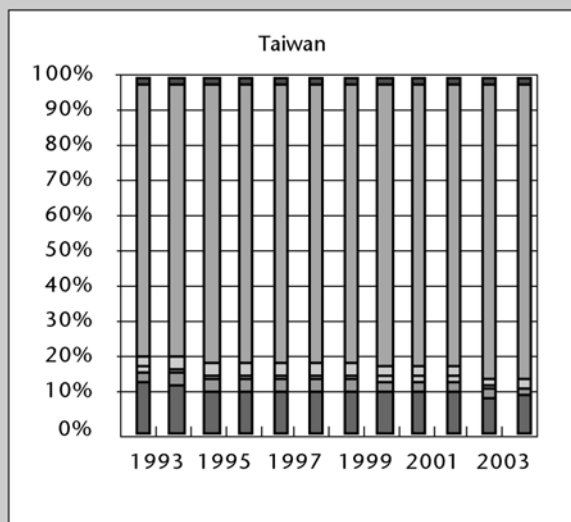
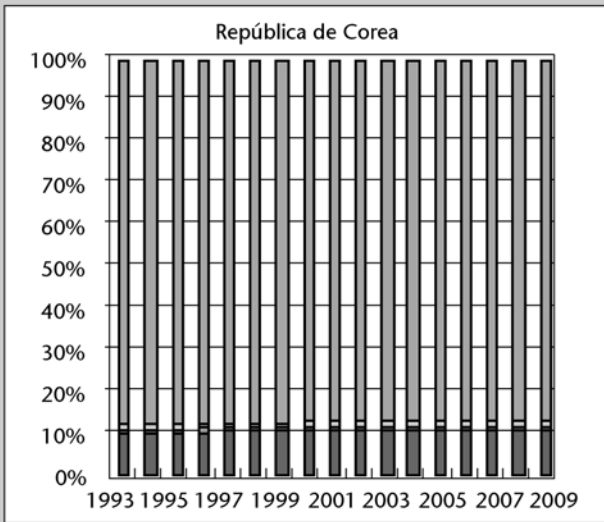
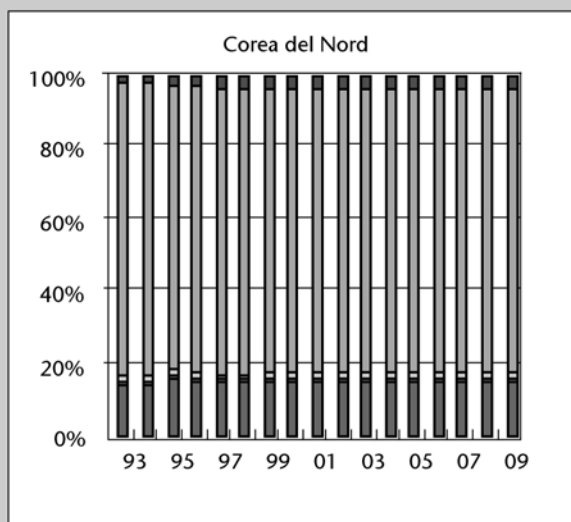
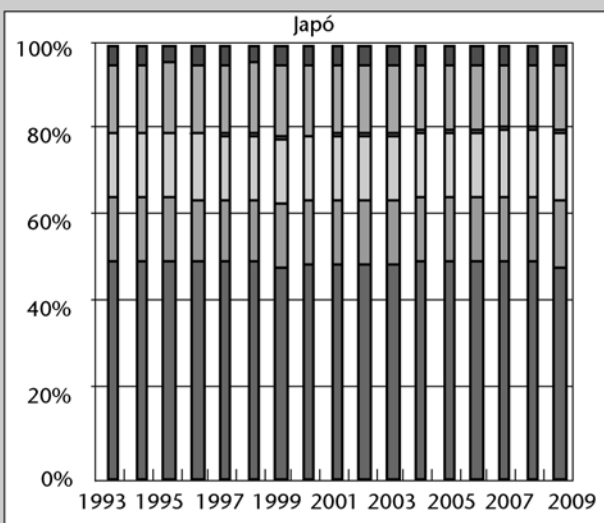
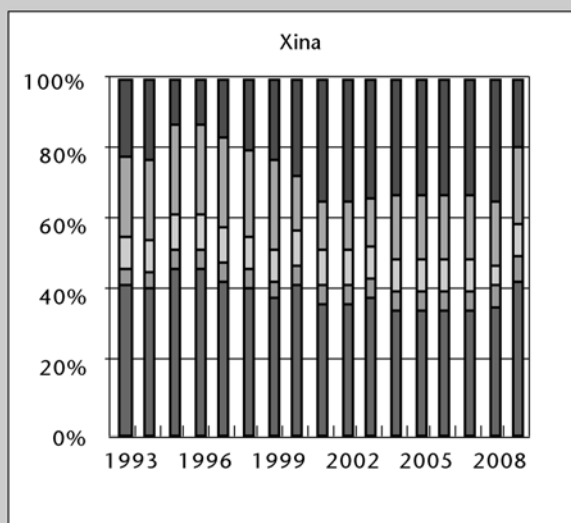
*Sense Taiwan. Font: The International Institute for Strategic Studies

Pressupost de defensa *per capita* (en dòlars EUA)

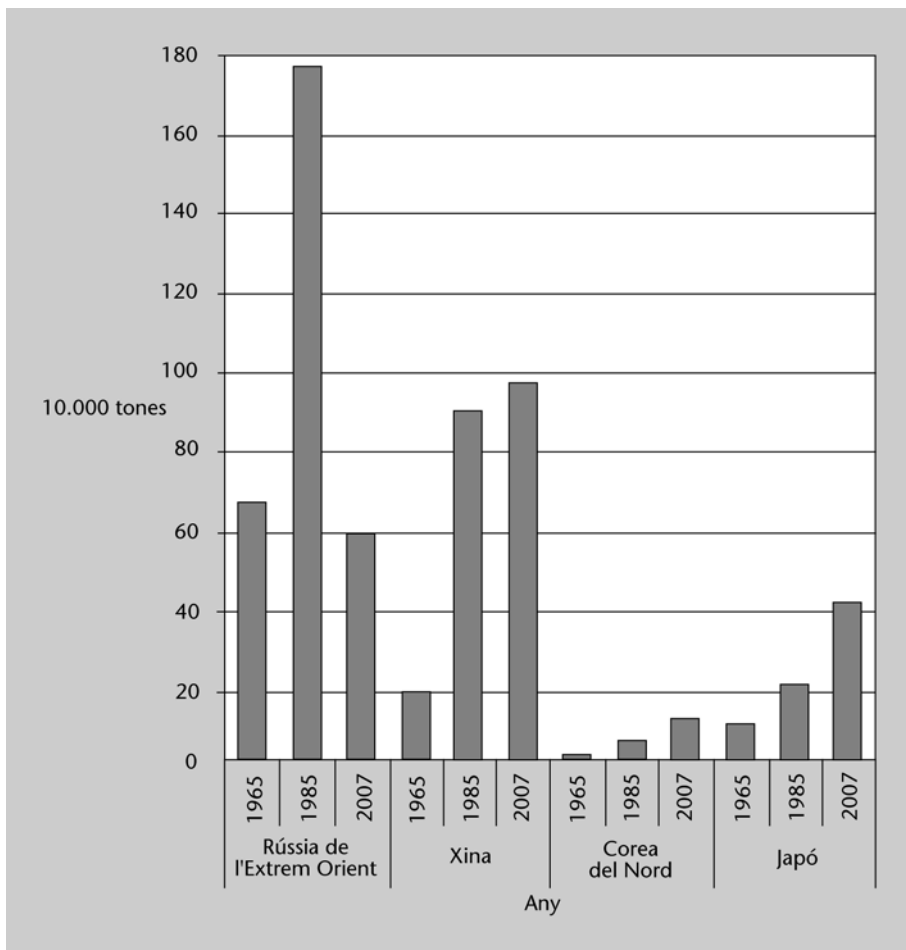
*Sense Taiwan. Font: The International Institute for Strategic Studies

Estructura de les forces (personal)

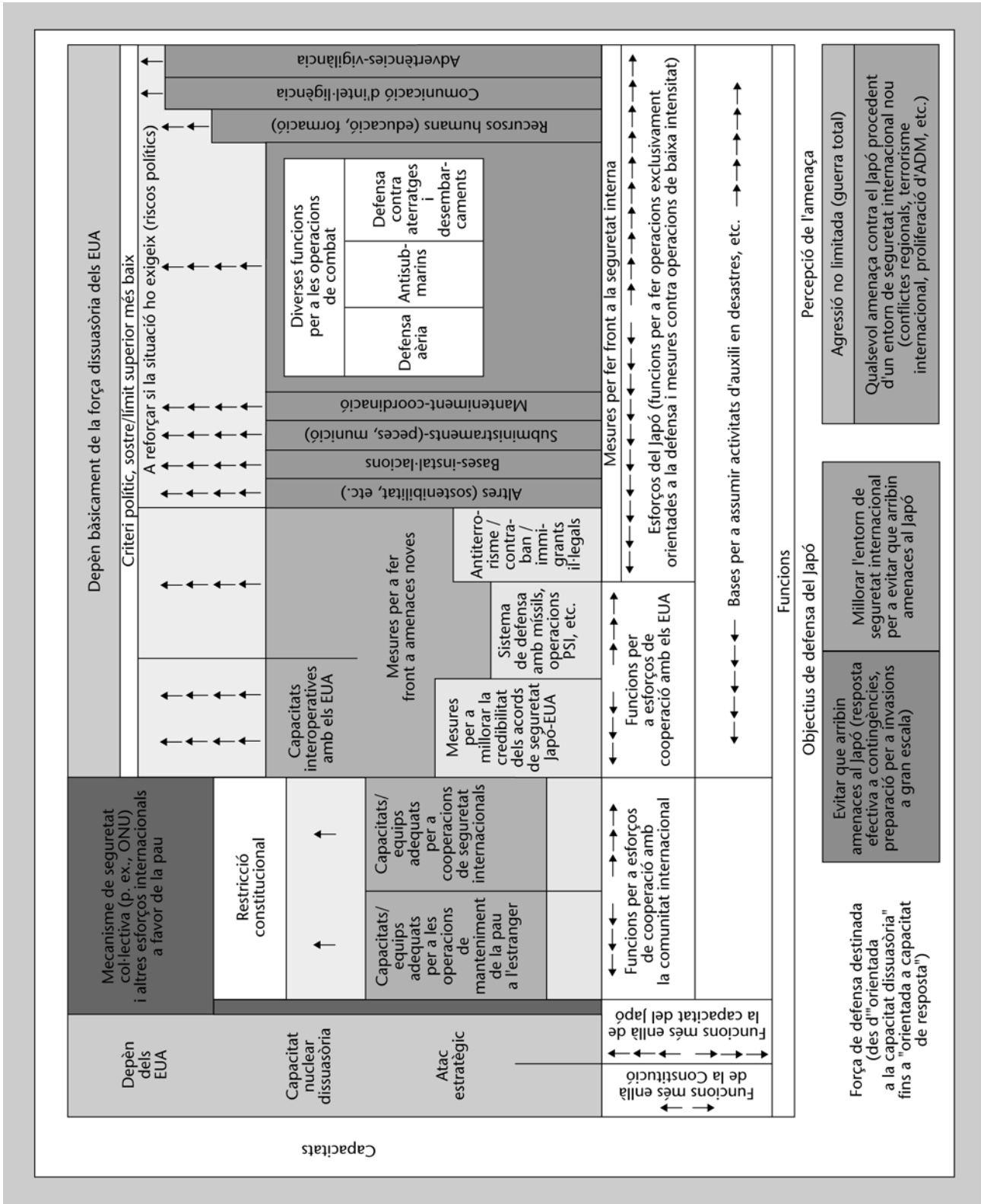
Fonts de les cinc darreres taules: Institut Internacional d'Estudis Estratègics, *The Military Balance 1993/1994; 1994/1995; 1995/1996; 1996/1997; 1997/1998; 1998/1999; 1999/2000; 2000/2001; 2001/2002, 2002/2003; 2003/2004; 2004/2005* (Londres: Oxford University Press, 1994; 1995; 1996; 1997; 1998; 1999; 2000; 2001; 2002; 2003; 2004); Institut Internacional d'Estudis Estratègics, *The Military Balance 2005/2006; 2006; 2007; 2008; 2009* (Londres: Routledge, 2005; 2006; 2007; 2008; 2009)

Canvis principals en els efectius marítims al nord-est de l'Àsia

Font: Ministeri de Defensa (2008). *Defense of Japan 2008*. Tòquio: Inter Group, pàg. 394

Capacitat de defensa permanent en temps de pau

Bibliografia

- Agència de Defensa del Japó** (1994). *Defense of Japan 1994* (pàg. 34-57). Tòquio: Inter Group.
- Agència de Defensa del Japó** (2004). *Defense of Japan 2004* (pàg. 131-148). Tòquio: Inter Group.
- Booth, K.; Trood, R.** (eds.) (1999). *Strategic Cultures in the Asia-Pacific Region*. Londres: MacMillan Press.
- China's National Defense in 2008** (*Defensa Nacional de la Xina el 2008*), publicat el gener de 2009: http://www.gov.cn/english/official/2009-01/20/content_1210227.htm.
- Departament de Defensa dels EUA, Oficina d'Affers de Seguretat Internacional** (1995, febrer). *United States Security Strategy for the East Asia-Pacific Region* (pàg. 32). Washington, DC: US Government Printing Office.
- Diversos autors** (2006). "Japanese security perceptions of Australia". A: B. Williams; A. Newman (eds.). *Japan, Australia and Asia-Pacific Security* (p. 47-69). Londres / Nova York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Dower, J.** (1979). *Empire and Aftermath: Yoshida Shigeru and the Japanese Experience, 1878-1954* (capítols 8-9). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Igarashi T.** (1985, estiu). "Peace-Making and Party Politics: The Formation of the Domestic Foreign-Policy System in Postwar Japan". *Journal of Japanese Studies* (pàg. 323-356).
- Makoto I.** (ed.) (1987, maig). "The Occupation of Japan: Studies from Various Viewpoints". *International Relations* (vol. 85).
- Ozawa I.** *Blue Print for a New Japan: The Rethinking of a Nation* (pàg. 36-39). Tòquio: Kodansha International.
- Sajima, N.** (1999). "Japan's Strategic Culture at a Crossroads". A: K. Booth; R. Trood (eds.). *Strategic Cultures in the Asia-Pacific Region* (pàg. 69-91). Londres: MacMillan Press.
- Schonberger, H. B.** (1989). *Aftermath of War: Americans and the Remaking of Japan, 1945-1952*. Ohio: Kent University Press.
- Yomiuri** (ed.) (1981). *Sai-gunnbi no Kiseki (The WayQay to Rearmament)*. Tòquio: Yomiuri-shinbunsha (en japonès).

